

Conferința științifică Internațională

Latinitate,
Romanitate,
Românitare

Ediția a VI-a

Chișinău, 3-5 noiembrie 2022

Programul și rezumatele comunicărilor

Chișinău 2022

Acest volum a fost tipărit cu sprijinul Departamentului pentru Relația cu Republica Moldova. www.drrm.gov.ro

COMITETUL ȘTIINȚIFIC/SCIENTIFIC BOARD

Liliana ROTARU, conferențiar universitar, doctor, Universitatea de Stat din Moldova
Ion EREMIA, profesor universitar, doctor habilitat, Universitatea de Stat din Moldova

Igor ȘAROV, conf. univ., dr., Universitatea de Stat din Moldova

Gabriel MOISA, profesor universitar, doctor habilitat, Universitatea din Oradea, România,

Sorin Domițian ȘIPOȘ, profesor universitar, doctor habilitat, Universitatea din Oradea, România,

Aurelia HANGANU, profesor universitar, doctor habilitat, Universitatea de Stat din Moldova

Valentin TOMULEȚ, profesor universitar, doctor habilitat, Universitatea de Stat din Moldova

Igor CERETEU, doctor habilitat, cercetător științific principal, Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova

Alina FELEA, conferențiar universitar, doctor, Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova

Sergiu MATVEEV, conferențiar universitar, doctor, Universitatea de Stat din Moldova

Emil DRAGNEV, conferențiar universitar, doctor, Universitatea de Stat din Moldova

Ion Valer XENOFONTOV, conferențiar universitar, doctor, Universitatea de Stat din Moldova

COMITETUL DE ORGANIZARE/ORGANIZING COMMITTEE

Igor Șarov, conf.univ., dr., Universitatea de Stat din Moldova, președinte

Liliana Rotaru, conf.univ., dr., Universitatea de Stat din Moldova, vicepreședinte

Igor Bercu, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Marcel Revencu, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Sergiu Boțolin, asistent universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Ion Cheptene, asistent universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Alexandru Bejenaru, asistent universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Valeria Osadci, studentă, Universitatea de Stat din Moldova

Iulia Crutaia, studentă, Universitatea de Stat din Moldova

Vlada Condrea, studentă, Universitatea de Stat din Moldova

Cătălin Vacarciuc, student, Universitatea de Stat din Moldova

DESCRIEREA CIP A CAMEREI NAȚIONALE A CĂRȚII DIN REPUBLICA MOLDOVA

Conținutul acestui volum nu reprezintă poziția oficială a Departamentului pentru Relația cu Republica Moldova.

AMUL CONFERINȚEI / CONFERENCE PROGRAM
UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA/MOLDOVA STATE
UNIVERSITY

JOI, 3 NOIEMBRIE 2022/ THURSDAY, NOVEMBER 3, 2022

16.00 – 20.00 – Înregistrarea participanților / *Registration of participants*

VINERI, 4 NOIEMBRIE 2022/ FRIDAY, NOVEMBER 4, 2022

9.00 – 9.30 – Sosirea participanților / *Arrival of participants*

9.30 – 10.00 – Deschiderea oficială a Conferinței / *Conference opening*

10.00 – 11.00 – Comunicări științifice în plen / *Plenary session*

11.00 – 11.30 – Lansări de carte și prezentări editoriale / *Books launches and editorial presentations*

11.30 – 12.00 – Pauză / *Coffee break*

12.00 – 13.30 – COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE PE SECȚIUNI / *Paper presentations sessions*

13.30 – 15.00 – Pauză de prânz/ *Lunch*

15.00 – 18.00 – COMUNICĂRI ȘTIINȚIFICE PE SECȚIUNI / *Paper presentations sessions*

18.00   *Cina / Dinner*

SÂMBĂȚĂ, 5 NOIEMBRIE 2022/ SATURDAY, NOVEMBER 5, 2022

9.30 – 17.00: Vizită de documentare la Biserica ascunsă în pământ de la Căușeni și Casa-muzeu "Alexei Mateevici", Zaim, Anenii Noi / *Documentary visit to the Church hidden in the ground from Căușeni and the "Alexei Mateevici" House-Museum, Zaim, Anenii Noi*

INFORMAȚII / INFORMATION: + 373 797 270 34 (dr. Liliana Rotaru)

<https://www.facebook.com/profile.php?id=100086447730335>

PROGRAM

vineri, 4 noiembrie 2022

**Universitatea de Stat din Moldova
str. Alexe Mateevici 60, bloc central
Sala Senatului**

link: <https://meet.google.com/ceu-xnwu-kix>

9.00 – 9.30 – înregistrarea participanților

9.30 – 10.00 – DESCHIDEREA OFICIALĂ A CONFERINȚEI

Moderator: dr. Liliana ROTARU

CUVÂNT DE SALUT

- ✓ **Dr. Igor ȘAROV**, rectorul Universității de Stat din Moldova
- ✓ **Adrian DUPU**, secretarul de stat al Departamentului pentru Relația cu Republica Moldova
- ✓ **Dr., ing., Andrei CHICIUC**, președintele Agenției Naționale de Asigurare a Calității în Educație și Cercetare
- ✓ **Prof. univ. dr., Sorin Domițian ȘIPOȘ**, directorul Centrului de studii interdisciplinare „Silviu Dragomir”, Universitatea din Oradea, România
- ✓ **Dr., conf. univ. Sergiu MATVEEV**, decanul Facultății de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova

10.00 – 11.00 – CONFERINȚĂ PLENARĂ

- ✓ **Prof. univ. dr. hab. Gheorghe POSTICĂ** (Muzeul Național de Istorie a Moldovei) Români în contextul istoric al latinității și romanității/ *Romanians in the historical context of Latinity and Romanity*
- ✓ **Prof. univ. dr. Gabriel MOISA** (Universitatea din Oradea) *Publicistul George A. Petre și afirmarea identității naționale pe frontiera de vest a României în perioada interbelică/ Publicist George A. Petre and the affirmation of national identity on Romania's western border during the interwar period*
- ✓ **Conf. univ., dr. XENOFONTOV Ion Valer**. Activitatea Seminarului Teologic din Chișinău în perioada interbelică/ *The activity of the Theological Seminary in Chisinau during the interwar period*
- ✓ **Conf. univ., dr. ROTARU Liliana** (Universitatea de Stat din Moldova) Mișcarea de renaștere națională în RSS Moldovenească: climatul moral și

psihologic în mediul studentesc din Chișinău anul 1988 / *The national revival movement in the Moldavian SSR: about the moral and psychological climate in the student environment from Chisinau in 1988*

11.00 – 11.30 – LANSĂRI DE CARTE / BOOK PRESENTATIONS

Conferința științifică internațională "Latinitate, Romanitate, Românitate", Ediția a 6-a, 5-6 noiembrie 2021, Chișinău / coordonator: Liliana Rotaru; referenți științifici: Demir Dragnev [et al.]. – Chișinău: CEP USM, 2022. – 514 p. ISBN 978-9975-159-60-9.

- ✓ **Prof. univ. dr., Sorin ȘIPOȘ**, directorul Centrului de studii interdisciplinare „Silviu Dragomir”, Universitatea din Oradea
- ✓ **Dr., cercet. șt. coord. Vlad MISCHEVCA**, Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova

Profesorul Vladimir Potlog (1927–2022): Povestea vieții : Studiu de istorie orală [elaborare]: Ion Valer Xenofontov, Lidia Prisac ; redactor științific: Liliana Rotaru ; referenți științifici: Anatol Petrencu, Sergiu Matveev. – Chișinău : S. n., 2022 (Lexon-Prim). – 227, ISBN 978-9975-163-44-6

- ✓ **Dr., conf. univ. Sergiu MATVEEV**, decanul Facultății de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova
- ✓ **Prof. univ. dr. hab., Anatol PETRENCU**, Facultatea de Istorie și Filosofie, Universitatea de Stat din Moldova

Știința istoriei - formă fundamentală de cunoaștere a trecutului. In honorem Ion Șișcanu - 70. Coordonatori: Gheorghe Cojocaru, Sergiu Cornea, Nicolae Enciu, Galați: Editura Galați University Press, 2022, 577 p. ISBN 978-606-696-229-2

Dr., conf. univ. Silvia CORLĂTEANU-GRANCIUC, Institutul de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova

11.30-12.00 - pauză de cafea

SESIUNE DE COMUNICĂRI

12.00-13.30 Secțiunea I.

POLITICĂ ȘI CULTURĂ, CULTURĂ ȘI POLITICĂ ÎN EVUL MEDIU

**moderatori: dr. Emil DRAGNEV
dr. Laura ARDELEAN**

USM, bloc central, aula 533

link: <https://meet.google.com/wtb-bjbx-sjn>

- 12.00 – 12.15 – CONSTANTINOV Valentin. Relațiile moldo-muntene în secolele XIV-XV: o retrospectivă reevaluată/ *Moldavian-Wallachian relations in the 14th-15th centuries: a re-evaluated retrospective*
- 12.15 – 12.30 – BEJENARU Alexandru. Geneza hotarului nistrean al Țării Moldovei / *The genesis of the Dniester border of Moldova*
- 12.30 – 12.45 – PATCA Cosmin. Vechi forme de organizare ale românilor din Nordul Bihorului: „Țara Bistrei” / *Old forms of organization of Romanians from the North of Bihor: "Country of Bistra"*
- 12.45 – 13.00 – CHEPTENE Ion. Considerații privind relațiile politice dintre domnul Moldovei Bogdan al III-lea și magnații polonezi / *Considerations regarding the political relations between the prince of Moldova Bogdan III and Polish magnates*
- 13.00 – 13.15 – ARDELEAN Laura. Arhitecți italieni la Oradea în secolul al XVI-lea / *Italian Architects in Oradea in the 16th Century*
- 13.15 – 13.30 – DRAGNEV Emil, Ciclul hramului în pictura bisericilor lui Ștefan cel Mare. *Viața Sf. Profet Ilie* în frescele pronaosului bisericii mănăstirii *Sf. Ilie* din Suceava / Le cycle de consécration dans les églises d'Etienne le Grand. *La Vie de St. Prophète Elie* dans les fresques du narthex de l'église du monastère *St. Elie* de Suceava

12.00-13.30 Secțiunea II.

ISTORIE ȘI MENTALITĂȚI: ÎNTRE MEDIEVAL ȘI MODERN

moderator: prof., dr. Sorin ȘIPOȘ
conf., dr. Vlad MISCHEVCA

USM, bloc central, aula 530

link: <https://meet.google.com/ceu-xnwu-kix>

- 12.00 – 12.15 – FELEA Alina. Sare din mânglă, piper, anason, odagaci: condimente, arome și gust în bucătăria din Țara Moldovei (sec. al XVII-lea - începutul sec. al XIX-lea) / *Salt from the pile, pepper, anise, cascarilla: spices, aromas and taste in the cuisine of the Principality of Moldova (the XVIIth century - beginning of the XIXth century)*
- 12.15 – 12.30 – IBRAM Nuredin, IBRAM Ghiulgian, Cosmin-Dan Popescu. Cultura cafelei în Dobrogea. Marturii plastice și literare / *Coffee culture in Dobrogea. Pictorial and literary testimonies*
- 12.30 – 12.45 – ȘIPOȘ Sorin Domițian, Tradiții și obiceiuri la românii din Principate descrise de călătorii străini (1711-1811) / *Traditions and customs of the Romanians in the Principalities, described by foreign travelers (1711-1811)*
- 12.45 – 13.00 – ENCIU Nicolae. Gheorghe I. Brătianu despre frontierele istorice ale Moldovei și locul Basarabiei în cadrul unității românești / *Gheorghe I. Brătianu on the historical borders of Moldova and the place of Bessarabia within the Romanian unity*
- 13.00 – 13.15 – ELEKES Gabriela Enea, Primele monografii în limba maghiară dedicate poetului Mihai Eminescu, la sfârșitul secolului al XIX-lea / *The first studies in Hungarian language dedicated to the poet Mihai Eminescu, at the end of the 19-th century*
- 13.15 – 13.30 – MISCHEVCA Vlad, Alexandru Hangerli - un principe filolog cu o domnie efemeră (Αλέξανδρος Χαντζερής: 1759-1854) / *Alexandru Hangerli - a philologist prince with an ephemeral reign (Αλέξανδρος Χαντζερής: 1759-1854)*

12.00 – 13.30. Secțiunea III.

CULTURĂ ȘI RELIGIE

**moderatori: dr. hab. Igor CERETEU
dr. hab. Ion GUMENĂI**

USM, bloc central, aula 535

link: <https://meet.google.com/fsv-eunm-chc>

- 12.00 – 12.15 – ȚUȘCANU Aurel-Florin. Un ctitor uitat. Episcopul Inochentie al Hușilor (1752-1782) / *A forgotten founder. Bishop Inochentie of Huși (1752-1782)*
- 12.15 – 12.30 – MIRON Ion. Rolul bisericii ortodoxe din Moldova la edificarea învățământului românesc în epoca fanariotă / *The role of the Orthodox Church in Moldova in the edification of Romanian education in the Phanariot era*
- 12.30 – 12.45 – ROMÎNAȘU Radu. Națiune și confesiune. Contribuții la istoricul școlilor confesionale ortodoxe din Bihor (1900-1914) / *Nation and Confession. Contributions to the history of Orthodox confessional schools in Bihor (1900-1914)*
- 12.45 – 13.00 – GUMENĂI Ion. Biserica Ortodoxă și Basarabia anului 1912 / *The Orthodox Church and Bessarabia in 1912*
- 13.00 – 13.15 – MOȘNEGUȚU Ion. Istoriografia referitoare la evoluția mănăstirii Hârbovăț în contextul vieții monahale a spațiului Pruto-Nistrean (anii '30 ai secolului al XVIII-lea – anii '60 ai secolului al XX-lea) / *The historiography related to the evolution of the Hârbovăț monastery in the context of the monastic life of the Pruto-Nistrean space (1730s - 1960s)*
- 13.15 – 13.30 – CERETEU Igor. Biblioteca preotului Gheorghe Armașu din Petreni: o comoară regăsită / *The library of priest Gheorghe Armașu from Petreni: a treasure found*

12.00-13.30. Secțiunea IV.

MENTALITĂȚI, CULTURĂ ȘI RELIGIE ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ

**moderatori: dr. Lidia PRISAC,
dr. Silvia CORLĂTEANU-GRANCIUC**

USM, bloc central, aula 307

link: <https://meet.google.com/bnn-wkuo-row>

- 12.00 – 12.15 – FONDOS Aurel. Dinamica vieții cotidiene în Basarabia în contextul factorilor cultural-spirituali (anii 1930) / *The dynamics of everyday life in Bessarabia in the context of cultural-spiritual factors (1930s)*
- 12.15 – 12.30 – CORLĂTEANU-GRANCIUC Silvia. Vizita mareșalului Pietro Badoglio în Basarabia în toamna anului 1926 și semnificația acesteia pentru relațiile româno-italiene / *Marshal Pietro Badoglio's visit to Bessarabia in the fall of 1926 and its significance for Romanian-Italian relations*
- 12.30 – 12.45 – PRISAC Lidia. Populația Chișinăului în perioada interbelică / *The population of Chisinau in the interwar period*
- 12.45 – 13.00 – BEJENAR Mircea. Originile anticomuniste, naționaliste, ale mediilor teologice românești interbelice, în documentele Ministerului de Interne / *Anti-communism and nationalist origins of interwar Romanian theological circles, according to new documents of Ministry of internal affairs*
- 13.00 – 13.15 – CIOBANU Tudor, ROTARU Liliana. Profesorul Nicolae Florov în rapoartele Chesturii Poliției Iași / *Professor Nicolae Florov in the reports of the Iasi Police*
- 13.15 – 13.30 – PETCU Adrian. Ortodoxia basarabeană în timpul guvernării antonesciene / *Bessarabian Orthodoxy during Antonescu's rule (1941-1944)*

13.30 – 15.00 – PAUZĂ DE PRÂNZ (Cantina USM, str. Pușkin)

15.00- 18.00

SESIUNE DE COMUNICĂRI

Secțiunea V

POLITICĂ ȘI CULTURĂ ÎN BASARABIA

**moderatori: prof., dr. hab. Ion EREMIA,
prof., dr. hab. Anatol LEȘCU**

USM, bloc central, aula 530

link: <https://meet.google.com/ceu-xnwu-kix>

- 15.00 – 15.15 – EREMIA Ion. Politica lingvistică a Imperiului Rus în Basarabia în primele două decenii de la anexare / *The linguistic policy of the Russian Empire in Bessarabia in the first two decades after the annexation*
- 15.15 – 15.30 – TOMULEȚ Valentin. Basarabia la 1828: relații comerciale și negustori (Descrisă într-un memoriu prezentat instituțiilor imperiale ruse. Partea a II-a) / *Bessarabia in 1828: commercial relations and merchants (Described in a memorandum presented to the Russian Imperial Institutions) (Part II)*
- 15.30 – 15.45 – BOȚOLIN Sergiu. Sistemul imperial de privilegii nobiliare în Basarabia primei treimi a secolului al XIX-lea / *The Imperial system of nobility privileges in Bessarabia during the first three decades of the 19th Century*
- 15.45 – 16.00 – EMILCIUC Andrei. Carantina de la Sulina – între politica sanitară și geopolitica Imperiului Rus (1836-1856) / *Sulina Quarantine – between the sanitary policy and the geopolitics of the Russian Empire (1836-1856)*
- 16.00 – 16.15 – LEȘCU Anatolie. Destinul unui ofițer basarabean. Cazul colonelului Petru Bivol / *The fate of a Bessarabian officer. The case of Colonel Petru Bivol*
- 16.15 – 16.30 – LEȘCU Artur. Lupta Direcției guberniale de jandarmi din Basarabia cu fenomenul contrabandei politice / *The struggle of the Bessarabian Gendarme Directorate with the phenomenon of political smuggling*
- 16.30 – 16.45 – CHIOSA Igor. Elena Alistar în dosarele jandarmeriei țariste / *Elena Alistar in the tsarist gendarmerie files*
- 16.45 – 17.00 – REVENCO Adelina. Cercetări asupra populației sudului Moldovei în secolele XVI-XIX / *Recherches sur la population du Sud de la Moldavie aux XVIe-XIXe siècles*

- 17.00 – 17.15 – BOLDUMA Viorel. Emigrarea populației din orașul Chișinău în Extremul Orient la începutul secolului al XX-lea / *Emigration of the population from the city of Chisinau to the Far East at the beginning of the 20th century*
- 17.15 – 17.30 – CIOBANU Tudor, CERNENCHI Eugen, CANDU Teodor. Catagrafia fiscală a locuitorilor din Chișinău din anul 1818 – izvor de cercetare a demografiei urbane / *Fiscal register of the inhabitants of Chisinau from 1818 - a source of research on urban demography*
- 17.30 – 17.45 – FILAT Vasile. Primii creștini evanghelici români din Basarabia / *The first Romanian evangelical Christians from Bessarabia*
- 17.30 – 18.00 – discuții

15.00- 18.00. Secțiunea VI.

OFENSIVA SOVIETICĂ ȘI REZISTENȚA ANTICOMUNISTĂ

**moderatori: prof., dr. hab. Anatol PETRENCU,
dr. Silviu MOLDOVAN**

USM, bloc central, aula 533

link: <https://meet.google.com/yyy-xbco-dfr>

- 15.00 – 15.15 – PETRENCU Anatol. Alexei Șciusev – contribuția la restabilirea Chișinăului / *Alexei Sciusev – his contribution to the restoration of Chisinau*
- 15.15 – 15.30 – MALACENCO Alexandru, De ce cekistii sovietici veniți în RSSM învățau o limbă care nu există? / *Why did the Soviet Chekists who came to the MSSR were learning a language that does not exist?*
- 15.30 – 15.45 – ȘEVCENCO Ruslan. Controlul asupra serviciilor mass-media în RSSM (anii 1960-1980) / *The control over mass media in RSSM (1960s-1980s)*
- 15.45 – 16.00 – TĂRÎȚĂ Marius. Starea de spirit a populației din RSS Moldovenească reflectată în „discuțiile” privind noua Constituție (1978) / *The mood of the population of the Moldavian SSR reflected in the "discussions" regarding the new Constitution (1978)*
- 16.00 – 16.15 – BANDI István. Analiza activității contraspionajului românesc împotriva infiltrării sovietice în perioada „epocii de aur” / *Analysis of Romanian counterintelligence activity against Soviet infiltration during the "golden age"*
- 16.15 – 16.30 – MOLDOVAN Silviu. Grupul de la Samarina: istoria unor patrioți aromâni/ *The Samarina group: the history of Aromanian patriots*

- 16.30 – 16.45 – URSAN Oleg. Mărturii inedite din arhivele Portugaliei despre viața lui Carol al II-lea în exil / Unpublished testimonies from the archives of Portugal about his life Charles II in exile
- 17.00 – 17.15 – ENACHE Ionuț I. Preoți închiși în anii regimului comunist în județul Olt și Romanați / *Priests imprisoned during the years of the communist regime in Olt and Romanați counties*
- 17.15 – 17.30 – CĂLUGĂRU Iulian Viorel I., Pan M. Vizirescu scriitor și martir al neamului românesc / *Pan M. Vizirescu – a writer and martyr of the Romanian nation*
- 17.30 – 17.45 – MOȘIN Octavian. Propovăduirea credinței strămoșești și promovarea culturii românești în spațiul sovietic: cazul preotului Gheorghe Balica (1922-2007) / *Asserting the Ancestral Faith and Promoting Romanian Culture in the Soviet Space: the case of the Priest Gheorghe Balica (1922-2007)*
- 17.45 – 18.00 – discuții

15.00- 18.00. Secțiunea VII.

ȘTIINȚĂ, CULTURĂ ȘI POLITICĂ: DE LA RSS MOLDOVENEASCĂ LA REPUBLICA MOLDOVA

***moderatori: dr. Ion Valer XENOFONTOV,
dr. Victoria FONARI***

USM, bloc central, aula 535

link: <https://meet.google.com/yho-zfus-mno>

- 15.00 – 15.15 – MANOLACHE Constantin. Evoluția științelor biologice în RSS Moldovenească (1947-1991): sinteză cronologică / *Evolution of biological sciences in the Moldovan SSR (1947-1991): chronological synthesis*
- 15.15 – 15.30 – MOROI Natalia. Semnificația „dezghețului hrușciovist” pentru istoria științei etnologice din RSSM / *Significance of the "Khrushchev Thaw" for the history of ethnological science in the MSSR*
- 15.30 – 15.45 – DRAGNEV Demir, XENOFONTOV Ion Valer. Nikolai Mohov, fecior de culac, „slujitor al cauzei partidului și poporului” / *Nikolai Mohov (1904–1983), son of a kulac, „servant of the cause of the party and the people”*
- 15.45 – 16.00 – BULMAGA Mariana. Problema constituirii Unității Teritoriale Administrative Găgăuze (UTAG) în dialogul politic moldo-turc / *The issue of establishing the Autonomous Territorial Unit of Gagauzia (ATUG) in the Moldovan-Turkish political dialogue*

- 16.00 – 16.15 – ROȘCA Adrian. Etapa consolidării evoluției relațiilor Republica Moldova – UE din perspectiva Bruxellului (1995-1998) / *The stage of consolidation of the evolution of relations between the Republic of Moldova and the EU from the perspective of Brussels between 1995-1998*
- 16.15 – 16.30 – GURIN Sergiu. Repere istoriografice ale culturii fizice și sportului în RSSM (1944-1991) / *Historiographical aspects of physical culture and sports in Moldavian SSR (1944–1991)*
- 16.30 – 16.45 – HADÎRCA-NASTAS Daniela, Situația arhitecturii vernaculare în nucleul Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi” / *The situation of vernacular architecture in the core of the "Orheiul Vechi" Cultural-Natural Reserve*
- 17.00 – 17.15 – FONARI Victoria. Impactul imaginii lui Ovidiu în literatura română postbelică / *The impact of Ovid's image in post-war Romanian literature*
- 17.15 – 17.30 – PEREBINOS Viorelia. Funcționarea limbii române în instituțiile publice de învățământ superior din Republica Moldova / *Le fonctionnement de la langue roumaine dans les institutions publiques de l'enseignement supérieur de la République de Moldova*
- 17.30–17.45 – HANGANU Aurelia. Un act al vremurilor – legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova / *An act of the times – the law regarding the functioning of the languages spoken in the territory of the Republic of Moldova*

18.00 – discuții

18.00 – CINA

REZUMATE

CONFERINȚĂ PLENARĂ

Gheorghe POSTICĂ

*profesor universitar, doctor habilitat
cercetător științific principal
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova*

Românii în contextul istoric al latinității și romanității

România și Republica Moldova, sunt singurele țări care urmează traseul istoric al romanității orientale, astfel păstrând spiritul Romei antice - al latinității, culturii și civilizației care a determinat mersul istoric universal în perioada modernă și contemporană. În condițiile dificile ale evului mediu, românii și-au menținut, identitatea, individualitatea, limba romană și religia creștină, moștenite de la imperiul roman, și-au conservat tradițiile, protejată obiceiurile, arta muzicală deosebită, dansul inconfundabil, ritualurile și alte elemente de patrimoniu cultural imaterial, moștenite din substratul antic. În același timp, pe parcursul istoriei, românii au reușit să găsească soluțiile necesare pentru a-și asigura existența ca neam de factură latină și să se afirme din punct de vedere politic în spațiul său de geneză.

Romanians in the historical context of Latinity and Romanity

Romania and the Republic of Moldova are the only countries that follow the historical route of Eastern Romanity, preserving the spirit of ancient Rome - of Latinity, culture and civilization that determined the universal historical course in the modern and contemporary period. In the difficult conditions of the Middle Ages, the Romanians maintained their identity, individuality, the Romanian language and the Christian religion, inherited from the Roman empire, they preserved their traditions, protected their customs, the special musical art, the unmistakable dance, the rituals and other elements of intangible cultural heritage, inherited from the ancient substrate. At the same time, throughout history, the Romanians managed to find the necessary solutions to ensure their existence as a nation of Latin origin and to assert themselves politically in their space of genesis.

Moisa GABRIEL

*profesor universitar, doctor în istorie
Universitatea din Oradea
Muzeul Țării Crișurilor din Oradea*

Publicistul George A. Petre și afirmarea identității naționale pe frontiera de vest a României în perioada interbelică

Unirea Transilvaniei cu România în 1918 a generat o serie de probleme legate de consolidarea identității naționale românești pe frontiera de vest, în sensul ridicării unei elite românești aflată înainte de Trianon în imposibilitatea afirmării urmare a politicilor antiromânești ale guvernului de la Budapesta. Una dintre deciziile guvernului de la București a fost aceea de a crea o serie de politici în acest sens prin conturarea posibilității ca intelighenția din Vechiul Regat să se stabilească în această parte de țară. Scopul era acela de a contribui la consolidarea elementului elitar românesc. Unul dintre cei care au venit pe în acest context pe frontiera de vest a fost și tânărul George A. Petre.

Publicist George A. Petre and the affirmation of national identity on Romania's western border during the interwar period

The union of Transylvania with Romania in 1918 generated a series of problems related to the consolidation of Romanian national identity on the western border, in the sense of raising a Romanian elite that was unable to assert itself before Trianon due to the anti-Romanian policies of the government in Budapest. One of the decisions of the Bucharest government was to draw up a series of policies in this regard by outlining the possibility for the intelligentsia from the Old Kingdom to settle in this part of the country. The goal was to contribute to the consolidation of the Romanian elite element. One of those who came to the western frontier in this context was the young George A. Petre.

Ion Valer XENOFONTOV

*doctor în istorie, conferențiar universitar
Universitatea de Stat din Moldova*

Activitatea Seminarului Teologic din Chișinău în perioada interbelică

După includerea Basarabiei în componența României, Seminarul Teologic „Mitropolitul Gavriil Bănulescu Bodoni” din Chișinău s-a organizat după exemplul seminarilor din Vechiul Regat cu opt clase, contopindu-se cu în 1927 cu Școala Spirituală din capitala Basarabiei. Seminarul se subordona, în mod direct, Arhiepiscopului. Pentru buna administrare a activităților gospodărești în cadrul instituției activa un Consiliu economic format din director, secretar și membri aleși de Congresul eparhial. În anul de învățământ 1932–1933 din cele 12 seminare din România, Seminarul Teologic din Chișinău se afla pe poziția a șaptea după numărul de elevi înscriși (222), poziția a șasea după numărul de elevi promovați (193), poziția a noua după numărul de absolvenți (27), poziția a șaptea după numărul de profesori (21).

The activity of the Theological Seminary in Chișinău during the interwar period

After the inclusion of Bessarabia in Romania, the "Metropolitan Gavriil Bănulescu Bodoni" Theological Seminary in Chisinau was organized according to the example of the seminaries in the Old Kingdom with eight classes, merging in 1927 with the Spiritual School from the capital of Bessarabia. The seminary was directly subordinated to the Archbishop. For the good administration of household activities within the institution, an Economic Council formed by the director, secretary and

members elected by the Diocesan Congress was active. In the academic year 1932–1933, out of the 12 seminaries in Romania, the Theological Seminary in Chisinau was in the seventh position according to the number of enrolled students (222), the sixth position according to the number of students passed (193), the ninth position according to the number of graduates (27), seventh position by the number of teachers (21).

Liliana ROTARU

*doctor în istorie, conferențiar universitar
Facultatea de Istorie și Filosofie
Universitatea de Stat din Moldova*

Mișcarea de renaștere națională în RSS Moldovenească: climatul moral și psihologic în mediul studentesc din Chișinăul anului 1988

Perestroika gorbaciovistă și procesele pe care le-a declanșat în societatea sovietică, inclusiv în școala superioară, au determinat autoritățile de stat și de partid să intensifice monitorizarea atmosferei sociale, politice și morale din instituțiile de învățământ superior. Instinctul comuniștilor de a-și păstra influența de altădată în societatea moldovenească venea în contradicție cu interesul și implicarea activă a unei părți a corpului academic și a studenților din RSS Moldovenească în procesele de restructurare și, mai ales, în mișcarea de emancipare națională, care a erupt spre sfârșitul anilor '80. Astfel, pentru a reuși să controleze procesele ambigue, discordante și contradictorii care derulau vertiginos în învățământul superior moldovenesc în legătură cu restructurarea școlii superioare, peste care s-au suprapus cele condiționate de renașterea națională și care au produs deseori divergențe și antagonisme de natură politică, socială și etno-lingvistică, autoritățile de partid ale RSS Moldovenești au solicitat instituțiilor de învățământ superior din Chișinău rapoarte și note informative despre „climatul moral și psihologic în mediu studentesc” mai frecvent decât de obicei. Fără prea multă încredere în rapoartele care veneau din partea rectoratelor, CC al PCM și-au delegat comisii de control care au raportau și ele secretarilor de partid despre starea de spirit a studenților. Iar situația pe care o descriau ambele categorii de raportori arăta că învățământ superior din RSS Moldovenească se afla într-o stare degradantă sub toate aspectele și doar în documente era unul „moldovenesc”, iar democratizarea societății și politica glasnosti deschidea studenților posibilități de a critica atât calitatea îndoielnică a procesului de formare profesională, condițiile materiale și profesionalismul cadrelor didactice, cât și a protesta și a cere un învățământ în limba română și constituit în baza valorilor naționale.

The national revival movement in the Moldavian SSR: about the moral and psychological climate in the student environment from Chisinau in 1988

Gorbachev's perestroika and the processes it triggered in Soviet society, including higher education, led state and party authorities to intensify surveillance of the social, political and moral atmosphere in higher education institutions. The communists' instinct to preserve their former influence in Moldovan society contradicted the interest and active involvement of a part of the academic body and students of the Moldavian SSR in the restructuring processes and, above all, in the national emancipation movement, which erupted towards the end of the 80s. Thus, in order to manage to control the ambiguous, discordant and contradictory processes that were unfolding

rapidly in the Moldovan higher education in connection with the restructuring of the higher school, on top of which those conditioned by the national revival were superimposed and which often produced divergences and antagonisms of a political nature, social and ethno-linguistic, the party authorities of the Moldovan SSR requested reports and informative notes from higher education institutions in Chisinau more frequently than usual about the "moral and psychological climate in the student environment". Without much faith in the reports coming from the rectors, the CC of the PCM delegated their control commissions which also reported to the party secretaries about the state of mind of the students. And the situation described by both categories of rapporteurs showed that higher education in the Moldavian SSR was in a degrading state in all aspects and only in the documents it was "Moldovan", and the democratization of society and the policy of glasnost opened opportunities for students to criticize both the questionable quality of the professional training process, the material conditions and the professionalism of the teaching staff, as well as to protest and demand an education in the Romanian language and based on national values.

Secțiunea I

POLITICĂ ȘI CULTURĂ, CULTURĂ ȘI POLITICĂ ÎN EVUL MEDIU

Valentin CONSTANTINOV

*doctor habilitat, conferențiar universitar
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova*

Relațiile moldo-muntene în secolele XIV-XV: o retrospectivă reevaluată

De-a lungul vremii conceptului de unitate medievală românească s-a oferit un aspect mult prea ideologizat – de la o exagerare până la o negare absolută ironic apreciată ca o reminiscență a regimului comunist din perioada ceaușistă. Totodată, problema există: în Evul Mediu și epoca modernă a existat o pluralitate politică românească, ceea ce a imprimat o anumită concepție de stat și etnie. Pe de altă parte, *natio valachorum* este, de asemenea, un termen des întâlnit în documentele epocii, și care reflectă o realitate nu numai la nivelul cancelariei. Așadar, studiul dorește să readucă în discuție o stare de fapt existentă la sfârșitul Evului Mediu în care pluralitatea politică a coexistat cu unitatea medievală românească.

Moldavian-Wallachian relations in the 14th-15th centuries: a re-evaluated retrospective

In the Middle Ages, the concept of medieval Romanian unity was given a much too ideological aspect - from an exaggeration to an absolute denial, ironically appreciated as a reminiscence of the communist regime from the Ceausist period. At the same time, the problem exists: in the Middle Ages and the modern era there was a Romanian political plurality, which imprinted a certain conception of the state and ethnicity. On the other hand, *natio valachorum* is also a term often found in the documents of the era, and which reflects a reality not only at the chancellery level. Therefore, the study wants to bring back into discussion an existing state of affairs at the end of the Middle Ages in which political plurality coexisted with medieval Romanian unity.

Alexandru BEJENARU

*doctorand, asistent universitar
Universitatea de Stat din Moldova*

Geneza hotarului nistrean al Țării Moldovei

Una din cele mai întinse sectoare ale frontierelor Țării Moldovei în Evul Mediu, hotarul de pe Nistru este menționat frecvent în izvoarele documentare de la începutul secolului XV. Formarea acestei frontiere fluviale și recunoașterea internațională a acesteia de către principalele puteri ale Europei Răsăritene rămân încă incerte, fiind strâns legate de consecințele începutului decăderii politico-militare a Hoardei de Aur.

În prezenta comunicare vor fi discutate mai multe episoade diplomatice importante din a doua jumătate a secolului XIV și rolul lor în geneza hotarului nistrean, precum și semnificația mențiunii cetății Cern printre „orașele volohe” de pe malul stâng al Nistrului în „Lista orașelor rusești apropiate și îndepărtate”.

The genesis of the Dniester border of Moldova

One of the most extensive sectors of the Principality of Moldova's frontiers in the Middle Ages, the Dniester border is frequently mentioned in documentary sources from the beginning of the 15th century. The formation of this river frontier and its international recognition by the main powers of Eastern Europe still remain uncertain, both being closely related to the consequences of the beginning of the political-military decline of the Golden Horde.

In this presentation, several important diplomatic episodes from the second half of the 14th century and their role in the genesis of the Dniester border will be discussed, as well as the significance of the mention of the Cern fortress among the "wallachian cities" on the left bank of the Dniester in the "List of Russian Cities, Near and Far".

Cosmin PATCA

doctor în istorie

Centrul de Studii Interdisciplinare „Silviu Dragomir”

Universitatea din Oradea

profesor, Colegiul Național „Octavian Goga” Marghita

Vechi forme de organizare ale românilor din Nordul Bihorului: „Țara Bistrei”

Documentele medievale scrise și săpăturile arheologice efectuate și coordonate de Radu Popa în perioada comunistă au dovedit existența la Voivozi, în vestul Munților Plopiș, a unei așezări monahale de rit răsăritean între secolele XII-XV. Precaritatea documentelor scrise din Evul Mediu a făcut imposibilă însă demonstrarea existenței la Voivozi a unei reședințe voievodale. De aceea este nevoie de diversificarea metodologiei de cercetare, prin analizarea documentelor scrise ulterioare secolului al XV-lea și apelul la surse alternative, din cadrul toponimiei și antroponimiei, în încercarea de a dovedi existența în Evul Mediu a unei „țări” a Bistrei.

Old forms of organization of Romanians from the North of Bihor: "Country of Bistra"

The written mediaeval documents and archaeological digs carried out and coordinated by Radu Popa during the communist era proved the existence of a monastic settlement of the Eastern rite in Voivozi, in the West of the Plopiș Mountains, between the 12th and 15th centuries. But the poor existence of written documents of the Middle Ages made it impossible to prove the existence of a voivodal residence in Voivozi. Therefore, the research methodology needs to be diversified, by the analysis of the documents written after the 15th century and by the use of alternative sources, from the toponymy and anthroponymy fields, in an attempt to prove the existence in the Middle Ages of a „country” of Bistra.

Ion CHEPTENE

doctorand, asistent universitar

Facultatea de Istorie și Filosofie

Universitatea de Stat din Moldova

Considerații privind relațiile politice dintre domnul Moldovei Bogdan al III-lea și magnații polonezi

Relațiile politice dintre Țara Moldovei și Polonia în secolul al XVI-lea au fost marcate de problema teritorială în jurul Pocuției, originea acestui conflict teritorial a devenit solicitarea a unui împrumut de 4. 000 de ruble al regelui Wladislaw Jagiello pe care se obliga să-i restituie integral peste trei ani de zile, în schimbul împrumutului, regele punând drept amanet orașul și ținutul Halici cu Pocuția.

Deja către finele domniei lui Ștefan cel Mare și perioada domniei fiului acestuia Bogdan al III-lea, problema teritorială în jurul Pocuției a reapărut din nou devenind una esențială în relațiile politice moldo-polone. Domnul Bogdan al III-lea dorea să utilizeze problema teritorială ca un instrument de a obține alianța politică cu polonezii.

În cadrul tratatelor acesta a stabilit relații cu marii magnați ai Coroanei, reprezentanți ai familiilor Kamieniecki, Firlej, Boryszewski, Chodecki ș.a. Astfel, domnul Moldovei intenționa prin intermediul acestora să-și atingă scopul său politic și să încheie o alianță cu Polonia.

În comunicarea respectivă urmărim reflectarea unor considerații privind relațiile politice dintre domnul Moldovei Bogdan al III-lea și magnații polonezi.

Considerations regarding the political relations between the prince of Moldova Bogdan III and Polish magnates

The political relations between Moldova and Poland in the 16th century were marked by the territorial issue around Pocutia, the origin of this territorial conflict was the request for a loan of 4,000 rubles from King Wladislaw Jagiello, which he was obliged to repay in full over three years, in exchange for the loan, the king pledging the city and land of Halici with Pocutia.

Already towards the end of the reign of Stephen the Great and the period of the reign of his son Bogdan III, the territorial problem around Pocutia reappeared again, becoming an essential one in the Moldavian-Polish political relations. Bogdan III the One-Eyed wanted to use the territorial issue as a tool to obtain political alliance with the Poles. During the negotiations, he established relations with the great magnates of the Crown, representatives of the Kamieniecki, Firlej, Boryszewski, Chodecki, etc. families. Thus, Bogdan III the One-Eyed intended through them to achieve his political goal and conclude an alliance with Poland.

In this communication, we aim to reflect some considerations regarding the relations between Bogdan III the One-Eyed and the Polish magnates.

Laura ARDELEAN

*doctor în istorie, lector universitar
Universitatea din Oradea*

Arhitecți italieni la Oradea în secolul al XVI-lea

Oradea, la început centru episcopal, a devenit unul dintre cele mai importante orașe din această regiune, dezvoltat în jurul cetății medievale, deschis pătrunderii și propagării ideilor umaniste și renaștentiste în secolele XV-XVI-lea. Evenimentele politice și militare ce se petrec în plan european în secolul al XVI-lea, atrag după sine căutarea de noi soluții arhitecturale care să confere o mai mare rezistență ansamblurilor arhitecturale, făcându-le mai puțin vulnerabile în fața unor posibile atacuri. Cetatea din Oradea nu a fost o excepție, pentru realizarea acestui proiect beneficiind de experiența unor arhitecți italieni, a căror prezență la Oradea în secolul al XVI-lea trebuie evidențiată.

Italian Architects in Oradea in the 16th Century

Oradea, at first an episcopal center, became one of the most important cities in this region, developed around the medieval fortress, open to the penetration and propagation of humanist and Renaissance ideas in the 15th-16th centuries. The political and military events taking place in Europe in the 16th century led to the search for new architectural solutions that would give greater resistance to architectural ensembles, making them less vulnerable to possible attacks. The fortress of Oradea was not an exception, for the realization of this project benefiting from the experience of Italian architects, whose presence in Oradea in the 16th century must be emphasized

Emil DRAGNEV

*doctor în istorie, conferențiar universitar
Facultatea de Istorie și Filosofie
Universitatea de Stat din Moldova*

Ciclul hramului în pictura bisericilor lui Ștefan cel Mare. *Viața Sf. Profet Ilie* în frescele pronaosului bisericii mănăstirii *Sf. Ilie* din Suceava

În literatura de specialitate, s-a atras atenția asupra prezenței obligatorii a ciclului hramului în pronaosurile bisericilor lui Ștefan cel Mare (ciclurile: Sf. Cruci la Pătrăuți, Sf. Gheorghe la Voroneț și Sf. Gheorghe din Hârlău, Sf. Procopie la Milișăuți, Sf. Nicolae la Popăuți-Botoșani și Bălinești, Sf. Ioan Botezătorul la Arbore ș. a.), lucru care nu se mai respectă decât în mod excepțional la bisericile ctitorite de urmașii săi. Cel mai amplu dintre aceste cicluri este cel de la biserica recent reînființatei mănăstiri *Sf. Ilie* din Suceava, prezentând pe 24 de scene în două registre ciclul *Vieții Sf. Profet Ilie*. Curățirea acestor picturi în urma restaurării încheiate cu puțină vreme în urmă, permite mai multe identificări noi și rectificări la cele realizate până acum.

Le cycle de consécration dans les églises d'Etienne le Grand. *La Vie de St. Prophète Elie* dans les fresques du narthex de l'église du monastère *St. Elie* de Suceava

Dans la littérature, la présence obligatoire du cycle de la consécration dans les narthex des églises d'Etienne le Grand, a été signalé plusieurs fois (le cycles de: La Vrais Crois à Pătrăuți, St. Gheorghe à Voroneț et St. Gheorghe de Hârlău, St. Procope à Milișăuți, St. Nicolas a Popăuți-Botoșani et Bălinești, St. Jean le Précurseur à Arbore etc.), pratique n'a pas été suivie qu'exceptionnellement pendant ces héritiers. Le plus vaste de ces cycles et celui de l'église du monastère, récent rouvert, St. Elie de Suceava, en présentent 24 scènes disposées en 2 registres. Le dégagement de ces peintures en résultats des travaux de restaurations accomplie le dernier temps, nous permet des nouvelles identifications ainsi que certains réalisé avant.

Secțiunea II.

ISTORIE ȘI MENTALITĂȚI: ÎNTRE MEDIEVAL ȘI MODERN

Alina FELEA

*doctor în istorie, conferențiar universitar
Institutul de istorie al Universității de Stat din Moldova*

Sare din mâglă, piper, anason, odagaci: condimente, arome și gust în bucătăria din Țara Moldovei (sec. al XVII-lea - începutul sec. al XIX-lea)

Gustul are un rol important pentru orice persoană, după cum remarca Jean-Louis Flandrin funcția sa principală fiind de a ne permite să distingem ce e bun de ce e rău, ceea ce putem înghiți de ceea ce nu ar trebui, acest fapt fiind dependent de cultura tradițională, mediu social, loc, perioadă istorică. Prin această cercetare ne propunem să suplینim golul istoriografic, tratând un subiect din istoria alimentației – consumul de condimente, verdețuri și alte produse ce dau gust și aromă bucatelor și băuturilor consumate de populația Țării Moldovei în sec. al XVII-lea -începutul sec. al XIX-lea. Importanța acestei cercetări reiese din necesitatea cunoașterii obiceiurilor alimentare ale populației din Țara Moldovei, inclusiv a elitelor, care oferă informații despre rangul social al unei persoane, fiind importantă și pentru a crea o imagine mai completă despre viața cotidiană, tradițiile și obiceiurile moștenite, cultura alimentară a comunității. Izvoarele cercetării sunt documentele de epocă publicate în culegeri cunoscute, relatările călătorilor străini, sămi de visterie etc.

În perioada sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, papilele gustative și simțul olfactiv ale populației din Țara Moldovei erau delectate cu mai multe produse, atât locale, cât și de import. Unul dintre gusturi, cel sărat, era asigurat de sare extrasă din ocnele Țării Moldovei (în documente cu referire la sare stipulându-se forma în care era extrasă sau depozitată: *steție de sare, drob de sare, sare din mâglă, sare de coteț*); gustul acru – prin utilizarea agrișelor, măcrișului, strugurilor verzi (aguridă), oțet, vin alb, mere pădurețe etc., iar în cazul elitelor – de chitra codima, lămâie,; iutele era asigurat prin ardei iute și piper; gustul dulce, care se asociază cu fericirea, bunăvoința și plăcerea, cu produse naturale (fructele și pomușoarele dulci, consumate atât în stare proaspătă, cât și uscate, datorită zaharozei, care în organism se scindează în glucoză și fructoză, și mierea), disponibile practic tuturor categoriilor de populație, și cele preparate/prelucrate termic (zahărul, dulcețurile/gemurile/magiunurile, bomboanele, prăjiturile), în cea mai mare parte accesibile doar categoriilor înstărite, în special din cauza costului înalt al produsului și /sau a ingredientelor necesare; iar aromele de verdețurile și legumele locale (pătrunjel, leuștean, cimbru, busuioc etc.) și de diverse condimente importate (piper, anason, scorțișoară, cuișoare, nucșoară, smirna, șofran, odagaci, cardamon etc.) Unele obiceiuri în consumul condimentelor și a unor alte produse, precum și numeroșii termeni, au fost preluate de la turci, ceea ce în mare măsură demonstrează pătrunderea lor în Țara Moldovei prin filiera turcească, dar și se încadrează în contextul general al impactului modelului otoman Țara Moldovei de la mijl. sec. XVII-sec. al XVIII-lea. Vom remarca influența orientală, căci specific bucătăriei orientale era utilizarea în mari cantități a diferitor mirodenii.

Salt from the pile, pepper, anise, cascarilla: spices, aromas and taste in the cuisine of the Principality of Moldova (the XVIIth century - beginning of the XIXth century)

Taste has an important role for any person, as noted by Jean-Louis Flandrin its main function is to allow us to distinguish what is good from what is bad, what we can swallow from what we should not, this fact being dependent on traditional culture, social environment, place, historical period. Through this research, we aim to fill the historiographic gap, dealing with a topic from the history of food - the consumption of spices, greens and other products that give taste and aroma to the dishes and drinks consumed by the population of Moldova during the XVIIth century - beginning of the XIXth century. The importance of this research emerges from the need to know the eating habits of the population of Moldova, including the elites, which provide information about a person's social rank, being important to create a more complete image of daily life, inherited traditions and customs, food culture of the community. The sources of the research are the historical documents published in known collections, the accounts of foreign travelers, treasury sums, etc.

During the XVIIth century - beginning of the XIXth century, the taste buds and olfactory sense of the population of Moldova were delighted with several products, both local and imported. One of the tastes, the salty one, was provided by salt extracted from the ovens of Moldova (in documents with reference to salt, the form in which it was extracted or stored is stipulated: *salt lump, salt from the pile, etc.*); sour taste - by using gooseberries, sorrel, green grapes (agurida), vinegar, white wine, etc., and in the case of elites - chitra codima, lemon; hotness was provided by hot peppers and pepper; the sweet taste, which is associated with happiness, goodwill and pleasure, with natural products (fruits and sweet berries, consumed both fresh and dried, thanks to sucrose, which is broken down in the body into glucose and fructose, and honey), available practically to all categories of the population, and thermally prepared/processed ones (sugar, jams/jellys, candies, cakes), mostly accessible only to wealthy categories, especially due to the high cost of the product and/or the necessary ingredients ; and the aromas of local greens and vegetables (parsley, lovage, thyme, basil, etc.) and various imported spices (pepper, anise, cinnamon, cloves, nutmeg, myrrh, saffron, oregano, cardamom, etc.) Some habits in the consumption of spices and of other products, as well as the numerous terms, were taken over from the Turks, which largely proves their penetration into Moldova through the Turkish chain, but also fits into the general context of the impact of the Ottoman model in Moldova from the middle of XVIIth century to the eighteenth century. We will note the oriental influence, because the use of various spices in large quantities was specific to oriental cuisine.

Nuredin IBRAM,

*profesor universitar
Asociația de cultura tatară Barsin, Constanța*

Ghiulgian IBRAM

*profesor universitar
Asociația de cultura tatară Barsin, Constanța*

Cultura cafelei in Dobrogea. Mărturii plastice si literare

Comunicarea se refera la cafea, cafenele, cafegii, povesti de viață si destine umane, farmecul Dobrogei si al Balcului, surprinse in pagini si fraze memorabile de

scriitor și gazetar, dar și în imagini plastice de mare rafinament (Nicolae Tonitza, Iosif Iser, etc.). Cafeaua „elixir al vieții” și „pictura document” vorbește de ospitalitatea oamenilor din acest colț de țară, românească, Dobrogea, o Dobrogea multietnică, multiconfesională și multiculturală în care au trăit și tătari și turci.

Coffee culture in Dobrogea. Pictorial and literary testimonies

Communication refers to coffee, cafes, coffee shops, life stories and human destinies, the charm of Dobrogea and Balchik, captured in memorable pages and phrases of writer and journalist, but also in plastic images of great refinement (Nicolae Tonitza, Iosif Iser, etc.). The coffee „elixir of life” and „document painting” speak of the hospitality of the people from this corner of the country, Romanian, Dobrogea, a multiethnic, multiconfessional and multicultural Dobrogea in which both Tatars and Turks lived.

Sorin Domițian ȘIPOȘ

*profesor universitar, doctor în istorie
Universitatea din Oradea*

Tradiții și obiceiuri la românii din Principate, descrise de călătorii străini (1711-1811)

În intervalul de timp cuprins între anii 1711-1811, numeroși călători străini ne-au lăsat descrieri despre românii Principatele Române. O secțiune interesantă din aceste relatări de călătorie este despre obiceiurile și tradițiile pe care le-au văzut la români. Uneori acestea sunt privite cu reticență sau chiar cu spirit critic de voiajori străini, dar alții călătorii le văd și le descriu cu simpatie considerându-le ca fiind elemente ale civilizației românești.

Traditions and customs of the Romanians in the Principalities, described by foreign travelers (1711-1811)

In the period between 1711-1811, numerous foreign travellers left us descriptions of the Romanians in the Romanian Principalities. An interesting section of these travel reports is about the customs and traditions they witnessed here. Sometimes these are viewed with reluctance or even with a critical spirit by the foreign voyageurs, while other times the travellers see and describe them sympathetically, considering them to be elements of the Romanian civilization.

Nicolae ENCIU

*doctor habilitat, conferențiar universitar
Institutul de istorie al Universității de Stat din Moldova*

Gheorghe I. Brătianu despre frontierele istorice ale Moldovei și locul Basarabiei în cadrul unității românești

Profund afectat de rapturile teritoriale suferite de țara sa și de brutalitățile și deportările la care au fost supuși românii în zonele anexate în 1940, Gheorghe I. Brătianu a elaborat în anii războiului mondial o suită de lucrări, traduse în limbi de circulație, în care a denunțat inechitățile suferite, încercând să insufle curaj conaționalilor, prin evocarea momentelor dificile pe care strămoșii lor le-au depășit prin voință și tenacitate de-a lungul veacurilor. Pornind de la ideea că „nimic nu este pierdut, cât timp păstrăm, neînduplecată și neștirbită, conștiința legăturii veșnice dintre acest

neam și pământul său”, în decurs de numai câțiva ani, Gheorghe I. Brătianu a publicat în diferite limbi de circulație internațională lucrări de mare valoare, pledând în fața opiniei publice românești și internaționale pentru drepturile istorice ale României asupra teritoriilor răpite, dezvăluind fragilitatea „argumentelor” ideologilor iredentismului. Între acestea, „La Moldovie et ses frontières historiques” (1940), „La Bessarabie. Droits nationaux et historiques” (1943) și „Origines et formation de l'unité roumaine” (1943) ocupă un loc deosebit prin actualitatea argumentelor invocate, constituind obiectul demersului nostru.

Gheorghe I. Brătianu on the historical borders of Moldova and the place of Bessarabia within the Romanian unity

Deeply affected by the territorial annexations suffered by his country and by the brutalities and deportations to which Romanians were subjected in the areas annexed in 1940, Gheorghe I. Brătianu wrote a series of works during the World War years, translated into the most widely spoken languages, in which he denounced the injustices suffered, trying to inspire courage in his countrymen by evoking the difficult moments that their ancestors had overcome over the centuries through will and tenacity. Starting from the idea that "nothing is lost, as long as we keep, unbending and unwavering, the awareness of the eternal bond between this nation and its land", in the course of only a few years, Gheorghe I. Brătianu published works of great value in various international languages, pleading before Romanian and international public opinion for Romania's historical rights over the territories that had been taken away, revealing the fragility of the "arguments" of the ideologues of irredentism. These include "La Moldovie et ses frontières historiques" (1940), "La Bessarabie. Droits nationaux et historiques" (1943) and "Origines et formation de l'unité roumaine" (1943), works that occupy a special place in terms of the relevance of the arguments put forward, and are the subject of our present study.

Gabriela Enea ELEKES

*doctor în istorie, referent pentru limba română
Institutul pentru învățământ din Ungaria*

Primele monografii în limba maghiară dedicate poetului Mihai Eminescu, la sfârșitul secolului al XIX-lea

În anul 1895 s-au tipărit trei studii în limba maghiară despre viața și opera lui Mihai Eminescu. Primul studiu este teza de doctorat a studentului Elie/Ilie Cristea, absolvent al Facultății de Litere și Filozofie la Universitatea din Budapesta. Titlul de doctor în filologie l-a obținut cu lucrarea în limba maghiară: Eminescu, viața și opera. Studiu asupra unor creații mai noi din literatura română. Prin lucrarea sa, Cristea creează o imagine completă pentru acea vreme, asupra lui Eminescu. Autorul va deveni peste ani primul patriarh al Bisericii Ortodoxe Române (din anul 1925).

Celelalte două studii sunt semnate de profesorul dr. Szócs Géza unul cu titlul Eminescu, care este de fapt lucrarea sa de doctorat, iar celălalt: Câteva cuvinte despre literatura lui Eminescu.

Aprecierile, portretul poetului român făcut de-a lungul studiului, comparația cu poetul național maghiar, precum și cele câteva traduceri ale versului eminescian au o însemnătate deosebită în ceea ce privește receptarea literaturii române în limba maghiară și în special a poetului român. Sunt primii pași dintr-un drum lung și sinuos al receptării eminesciene în limba maghiară.

The first studies in Hungarian language dedicated to the poet Mihai Eminescu, at the end of the 19-th century

In 1895, three studies were printed in Hungarian about the life and work of Mihai Eminescu. The first study is the doctoral thesis of the student Elie/Ilie Cristea, a graduate of the Faculty of Letters and Philosophy at the University of Budapest. He obtained the title of doctor in philology with the work in Hungarian: Eminescu, life and work. Study on newer creations from Romanian literature. Through his work, Cristea creates a complete picture for that time, about Eminescu. In a few years, the author will become the first patriarch of the Romanian Orthodox Church (since 1925).

The other two studies are signed by the professor Dr. Szócs Géza, from Sibiu, one with the title Eminescu, which is actually his doctoral thesis, and the other A few words about Eminescu's literature.

The appreciations, the portrait of the Romanian poet made throughout the study, the comparison with the Hungarian national poet, as well as the few translations of the Eminesian verse have a special significance in terms of the reception of Romanian literature in the Hungarian language and especially of the Romanian poet. They are the first steps in a long and winding road of Eminence reception in the Hungarian language.

Vlad MISCHEVCA

*doctor în istorie, conferențiar cercetător
Institutul de istorie al Universității de Stat din Moldova*

Alexandru Hangerli - un principe filolog cu o domnie efemeră (Αλέξανδρος Χαντζερής: 1759-1854)

Fanariotul Alexandru Hangerli (Handjéri, 1759-1854) a fost un dragoman și domn al Moldovei cu o domnie efemeră, nominală și de scurtă durată (1807), dar care a lăsat o urmă în dezvoltarea lexicologiei orientale din secolul al XIX-lea, fiind înalt apreciat și după viața sa longevivă. Cunoștea temeinic limba franceză și o vorbea fluent, ceea ce îl încurajase să-și consacre timpul liber scriind un Dicționar Francez- Arabe- Persan- Turc, publicat la Moscova (în trei volume, 1840). Grație acestei lucrări, care a obținut un succes meritat în Turcia și în toată Europa, s-a înscris printre domnii fanarioți, care s-au remarcat nu atât prin rolul lor politic, cât prin slujirea pe tărâmul muzelor, al cercetării filologice și lexicografice.

Alexandru Hangerli - a philologist prince with an ephemeral reign (Αλέξανδρος Χαντζερής: 1759-1854)

The Phanariot Alexandre Hangerli (Handjéri, 1759-1854) was a dragoman and prince of Moldavia with an ephemeral, nominal and short-lived reign (1807), but who left a mark in the development of oriental lexicology in the 19th century, being highly regarded and for his long life. He knew the French language thoroughly and spoke it fluently, which had encouraged him to devote his free time to writing a French-Arabic-Persian-Turkish Dictionary, published in Moscow (in three volumes, 1840). Thanks to this work, which achieved a well-deserved success in Turkey and throughout Europe, he became one of the Phanariot princes, who stood out not so much for their political role, but for serving in the realm of muses, philological and lexicographical research.

Secțiunea III.

CULTURĂ ȘI RELIGIE

Aurel-Florin ȚUȘCANU

*doctor în istorie și filozofie
Arhiepiscopia Romanului și Bacăului*

Un ctitor uitat. Episcopul Inochentie al Hușilor (1752-1782)

În galeria marilor ierarhi ce au păstorit Episcopia Hușilor în secolul al XVIII-lea, se remarcă prin virtuțile sale episcopul Inochentie (1752-1782). Originar dintr-un sat învecinat Romanului, format duhovnicește la Mănăstirea Putna, fiind un apropiat al mitropolitului Iacob Putneanul încă din vremea episcopatului acestuia la Rădăuți, vlădica Inochentie s-a arătat a fi înzestrat cu alese abilități gospodărești, cu multă râvnă față de cele sfinte și înclinații practice specifice ctitorilor, având grijă de buna chivernisire a averii Episcopiei de la Huși și de administrarea zestrei acestei Eparhii. A zidit mai multe anexe în jurul catedralei, chilii, bucătărie, pitărie, cișmelele, o școală catehetică ș.a., dar cea mai mare realizare a sa rămâne Catedrala Episcopală „Sf. Apostoli Petru și Pavel” pe care a rezidit-o din temelii, pe vechile fundații stefaniene, căreia mai apoi îi va face mai multe daruri, între care și un frumos clopot. În urma războiului ruso-turc din anul 1769, episcopul Inochentie a fost desemnat să conducă delegația Moldovei la Petersburg, fiind primit de către țarina Ekaterina, care i-a oferit și câteva daruri. Pe lângă activitatea pastoral-misionară vlădica Inochentie s-a remarcat și pe tărâm cultural, susținând tipărirea de cărți, înființând o școală pe lângă Episcopia de la Huși; dar și pe plan social-filantropic prin contribuțiile sale la Spiridonia din Iași. După treizeci de ani de rodnică activitate episcopul Inochentie s-a stins din viață la 1 octombrie 1782, fiind înmormântat în Catedrala Episcopală din Huși.

A forgotten founder. Bishop Inochentie of Huși (1752-1782)

Amongst the great Hierarchs who led the diocese of Huși during the eighteenth century, Bishop Inochentie (1752-1782) stands out by his virtues, his spiritual life, his thorough education and his great accomplishments as a founder. Born in a village neighbouring Roman, spiritually shaped at Putna Monastery and an intimate friend of Metropolitan Iacob Putneanul from the time of the latter`s ministry in Rădăuți, Vlădica Inochentie exhibited excellent administrative skills, a great ardour for the sacred matters and practical inclinations typical for founders, keeping good watch and ward of the diocesan estate and diligently tending to the inheritance of the Diocese of Huși. Several annexes were built under his management around the cathedral: monks`s chambers, kitchen, bakery, the fountains, a catehetic school etc. His greatest achievement, however, is the Episcopal Cathedral ”The Holy Apostles Peter and Paul”, which he rebuilt from the ground on the old foundations dating back to Ștefan cel Mare, and which he would subsequently endow with several gifts, among them a splendid bell. In the aftermath of the Russian-Turkish war of 1769, Bishop Inochentie was appointed to lead the Moldavian delegation to Petersburg, and was received by Tsarina Ekaterina, who offered him a few gifts. Beside his pastoral and missionary work, Bishop Inochentie distinguished himself as a man of culture, by promoting the printing of books and establishing a school supported by the Bishopric, and also as a philanthropist, by his contribution to the Spiridoniada in Iași. After thirty years of prolific activity, Bishop Inochentie departed to the Lord on October the 1st 1782 and was buried in the Episcopal Cathedral in Huși.

Ion MIRON

doctorand

Universitatea de Stat din Moldova

Rolul bisericii ortodoxe din Moldova la edificarea învățământului românesc în epoca fanariotă

În epoca fanariotă, în Moldova, au loc un șir de schimbări în plan politic și social, una din aceste schimbări este apariția sau reînființarea mai multor școli, multe din ele fiind cu precădere școli românești. Domnii fanarioți încep să-și dea seama de necesitatea unui învățământ accesibil nu doar pentru cei bogați, dar și pentru poporul simplu, care era de cele mai multe ori lipsit de posibilitatea de a studia. Pentru a rezolva această problemă de obște a țării, domnii au apelat la ajutorul bisericii ortodoxe, fără de care la acea perioadă era imposibilă edificarea învățământului românesc. Astfel, domnii fanarioți decid ca banii necesari pentru școli să fie adunați de la clerici, mitropolitul fiind responsabil de organizarea procesului, iar multe școli în care se preda limba poporului erau înființate la mănăstiri, emblematică în acest sens fiind mănăstirea Putna. Învățământul în limba română începe să fie sistematizat în tinda bisericii și accesibil poporului de rând.

The role of the Orthodox Church in Moldova in the edification of Romanian education in the Phanariot era

During the Phanariote era, in Moldova, a series of political and social changes took place, one of these changes is the emergence or re-establishment of several schools, many of them being mainly Romanian schools. The Phanariot lords began to realize the need for accessible education not only for the rich, but also for the common people, who were often deprived of the opportunity to study. In order to solve the country's public problem, the gentlemen appealed to the help of the Orthodox Church, without which at that time it was impossible to build Romanian education, the organization of the process, and many schools where the language of the people was taught were established at monasteries, emblematic in this sense being the Putna monastery. Education in the Romanian language begins to be systematized in the church tent and accessible to the common people.

Radu ROMÎNAȘU

doctor în istorie, lector universitar

Universitatea din Oradea

Națiune și confesiune. Contribuții la istoricul școlilor confesionale ortodoxe din Bihor (1900-1914)

Învățământul confesional ortodox bihorean în perioada analizată este parte integrantă a învățământului confesional transilvănean, care în primele două decenii ale secolului al XX-lea a fost ținta predilectă a politicilor de maghiarizare forțată elaborate de guvernările austro-ungare. Spre sfârșitul secolului al XIX-lea și debutul celui următor, aceste politici au devenit o veritabilă doctrină de stat, o dogmă politică, pentru îndeplinirea căreia, alături de alte mijloace utilizate, a fost implementată și metoda transformării școlilor confesionale românești în școli de stat (în care limba de predare era cea maghiară). În această perioadă, în fruntea Consistoriului (Vicariatului) ortodox din Oradea se afla Vasile Mangra, viitor mitropolit al Transilvaniei. Acesta a desfășurat o

activitate energetică pentru ameliorarea situației educaționale din școlile aflate sub jurisdicția sa, apărând păstrarea caracterului românesc și confesional ortodox al tuturor școlilor intrate sub efectele legilor de deznaționalizare emise de autoritățile dualiste.

Nation and Confession. Contributions to the history of Orthodox confessional schools in Bihor (1900-1914)

Orthodox confessional education during the analyzed period is an integral part of the Transylvanian confessional education, which in the first two decades of the 20th century was the favourite target of the forced Hungarianization policies developed by the Austro-Hungarian governments. Towards the end of the 19th century and the beginning of the next one, these policies became a veritable state doctrine, a political dogma, for the fulfilment of which, along with other means used, the method of transforming Romanian confessional schools into state schools (where the language of instruction was Hungarian) was implemented. During this period, Vasile Mangra, future Metropolitan of Transylvania, was at the head of the Orthodox Consistory (Vicariate) in Oradea. He carried out an energetic activity to improve the educational situation in the schools under its jurisdiction, defending the preservation of the Romanian and confessional Orthodox character of all schools brought under the effects of the denationalization laws issued by the dualist authorities.

Ion GUMENÂI

*doctor habilitat, cercetător științific principal
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova*

Biserica Ortodoxă și Basarabia anului 1912

Materialul are drept scop analiza avută de către Biserica Ortodoxă din Basarabia la marcarea centenarului încorporării Basarabiei Imperiului Rus. Dacă atenția cercetătorilor a fost atrasă în mare parte de contextul politic sau social al evenimentului, atunci articolul propus se referă partea moral-spirituală a evenimentului. Important este de a scoate în evidență atât rolul și implicarea Instituției Bisericii Ortodoxe cât și a conducătorului eparhiei Chișinăului și Hotinului din acel moment – episcopului Serafim Ciceagov. Este important de desemnat statutul avut de Biserica Ortodoxă, funcțiile și sarcinile de îndeplinit în cadrul jubileului gândit de autoritățile statului. Se cere și explicația de ce inițiativa de organizarea a aparținut după părerea noastră anume Bisericii Ortodoxe și de ce manifestării i s-a acordat un caracter religios.

The Orthodox Church and Bessarabia in 1912

The purpose of the material is the analysis made by the Orthodox Church in Bessarabia to mark the centenary of the incorporation of Bessarabia into the Russian Empire. If the researchers' attention was mostly attracted by the political or social context of the event, then the proposed article refers to the moral-spiritual part of the event. It is important to highlight both the role and involvement of the Orthodox Church Institution and the leader of the Diocese of Chisinau and Hotin at that time - Bishop Serafim Ciceagov. It is important to designate the status of the Orthodox Church, the functions and tasks to be performed during the jubilee planned by the state authorities. An explanation is also required as to why, in our opinion, the organizing initiative belonged specifically to the Orthodox Church and why the event was given a religious character.

Ion MOȘNEGUȚU

doctor în istorie

Episcop, Mitropolia Chișinăului și a Întregii Moldove

Istoriografia referitoare la evoluția mănăstirii Hârbovăț în contextul vieții monahale a spațiului Pruto-Nistrean (anii 30 ai secolului al XVIII-lea – anii 60 ai secolului al XX-lea)

Cercetarea problemei referitoare la rolul mănăstirii Hârbovăț în viața monahală cuprinsă între râul Prut și fluviul Nistru în anii '30 ai sec. al XVIII-lea – anilor '60 ai sec. XX – se încadrează, asemeni altor subiecte de cercetare din domeniul istoriei, în patru etape distincte, aflate în congruență cu evoluția istorică al spațiului vizat: 1) prima etapă include anii 1812–1917; 2) a doua etapă are în vizor perioada interbelică și cel de-al Doilea Război Mondial (1918–1940, 1941–1944); 3) a treia etapă în procesul de cercetare a vieții ecleziastice și a monahismului include perioada sovietică (anii 1940–1941, 1944 – sfârșitul anilor '80 ai sec. XX); 4) a patra etapă se încadrează în jaloanele cronologice cuprinse între sfârșitul anilor '80 ai sec. XX și până în prezent.

The historiography related to the evolution of the Hârbovăț monastery in the context of the monastic life of the Pruto-Nistrean space (1730s - 1960s)

The research of the problem regarding the role of the Hârbovăț monastery in the monastic life between the Prut and Dniester rivers in the 1730s - 1960s – follows, like other research subjects in the field of history, four distinct stages, tied with the historical evolution of the targeted region: 1) the first stage includes the years 1812–1917; 2) the second stage focuses on the interwar period and the Second World War (1918–1940, 1941–1944); 3) the third stage in the research process of ecclesiastical life and monasticism includes the Soviet period (1940–1941, 1944 – the end of the '80s); 4) the fourth stage falls within the chronological milestones between the end of the '80s and present time.

Igor CERETEU

*doctor habilitat în istorie, cercetător științific principal
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova*

Biblioteca preotului Gheorghe Armașu din Petreni: o comoară regăsită

Preotul Gheorghe Armașu din satul Petreni, raionul Drochia a acumulat o bibliotecă impresionantă din cărți în mai multe limbi: română, slavonă, rusă, latină, greacă, franceză și germană. Majoritatea cărților sunt de factură religioasă și au fost aduse de la Cernăuți, din satele din regiunea Hotin, din bisericile care au fost închise de autoritățile sovietice din raioanele Drochia și Florești, din magazinele de anticariat din Chișinău și Bălți. Biblioteca lui Gheorghe Armașu se considera pierdută, însă datorită profesorului Vasile Nicorici de la Universitatea de Stat „Alecă Ruso” din Bălți a fost regăsită și în prezent se află în fondurile bibliotecii acestei universități. În biblioteca preotului Armașu, decedat în 1992 se află peste 700 de cărți din secolele XVIII-XX și se păstrează în stare bună. Este prima bibliotecă personală descoperită în Republica Moldova, care posedă asemenea valori de patrimoniu.

The library of priest Gheorghe Armașu from Petreni: a treasure found

The priest Gheorghe Armașu from Petreni village, Drochia district accumulated an impressive library of books in several languages: Romanian, Slavonic, Russian, Latin, Greek, French and German. Most of the books are religious and were brought from Chernivtsi, from villages in the Hotin region, from churches that were closed by the Soviet authorities in Drochia and Florești districts, from antique shops in Chisinau and Balti. Gheorghe Armașu's library was considered lost, but thanks to Professor Vasile Nicorici from the "Alecu Rusoo" State University in Bălți, it was found and is currently in the library funds of this university. In the library of priest Armașu, who died in 1992, there are over 70 books from the 18th-20th centuries and they are kept in good condition. It is the first personal library discovered in the Republic of Moldova, which possesses such heritage values.

Secțiunea IV

MENTALITĂȚI, CULTURĂ ȘI RELIGIE ÎN ROMÂNIA INTERBELICĂ

Aurel FONDOS

doctorand

Universitatea de Stat din Moldova

Dinamica vieții cotidiene în Basarabia în contextul factorilor cultural-spirituali (anii 1930)

Evoluțiile și transformările politice, economice și sociale considerabile anilor 30 au creat un entuziasm deosebit în domeniul culturii, o perioadă de înflorire a mediului cultural-științific în Basarabia. Eveniment de o profundă semnificație istorică, Unirea de la 27 martie/9 aprilie 1918 a pus începutul transformării politice, economice și, în special, cultural-spirituale pentru românii dintre Prut și Nistru, care în esența lor au însemnat ceea ce avea să numească mai târziu O. Ghibu trecerea de la Basarabia rusească la Basarabia românească, fenomen complex, care nu putea să se producă de la sine, ci cu implicarea efectivă a tuturor instituțiilor statului român. O politică culturală bine orientată în scopul integrării provinciilor unite în viața culturală românească constituită un factor de consolidare a unității naționale și a securității statului întregit. Miniștri ai instrucțiunii publice, pedagogi de renume, sociologi și politicieni, reprezentanți iluștri ai culturii românești din perioada interbelică au determinat cursul acestei politici, mijloacele și metodele de realizare.

În perioada ce a urmat Unirii, eforturile principale au fost îndreptate, de rând cu reformele de unificare a școlii, spre mobilizarea corpului didactic la răspândirea științei de carte și propagarea valorilor culturii românești.

Era evidentă, în primul rând, lipsa unor școli naționale, a societăților culturale, a presei în limba română și a intelectualității naționale capabile să participe la procesul de renaștere națională și culturală. Majoritatea oamenilor de cultură, inclusiv preoțimea, au fost pregătiți în școlile și instituțiile rusești. În al doilea rând, în mijlocul populației băștinașe din ținut era extrem de înalt analfabetismul. De asemenea, din cauza predominării populației sătești, majoritatea angajată în câmpul muncii agricole, care necesita mari eforturi, precum și a psihologiei țărănești, procesul transformărilor culturale întâmpina mari greutăți.

În urma analizei acestor materiale se evidențiază relevanța și efortul pe care l-a adus comunitățile din Basarabia la crearea și continuitatea culturii românești, prin păstrarea și valorificarea patrimoniului cultural românesc. Era preluată experiența de organizare a activității cultural educative acumulată pe parcursul mai multor decenii în Regat. Intelectualii veniți de peste Prut, alături de fundașii basarabeni, au luat parte la înființarea primelor instituții, societăți și cercuri culturale, care au contribuit la renașterea națională, la consolidarea vieții spirituale românești.

The dynamics of everyday life in Bessarabia in the context of cultural-spiritual factors (1930s)

The considerable political, economic and social developments and transformations of the 1930s created a special enthusiasm in the field of culture, a period of flourishing of the cultural-scientific environment in Bessarabia. An event of deep historical significance, the Union of March 27/April 9, 1918 marked the beginning of the political, economic and, especially, cultural-spiritual transformation for the Romanians between the Prut and Dniester, who in their essence meant what he would

call more late O. Ghibu, the transition from Russian Bessarabia to Romanian Bessarabia, a complex phenomenon, which could not occur by itself, but with the effective involvement of all Romanian state institutions. A well-oriented cultural policy aimed at the integration of the united provinces into the Romanian cultural life constituted a factor for the consolidation of national unity and the security of the entire state. Ministers of public instruction, renowned pedagogues, sociologists and politicians, illustrious representatives of Romanian culture from the interwar period determined the course of this policy, the means and methods of realization. In the period following the Union, the main efforts were directed, along with the reforms unification of the school, towards the mobilization of the teaching staff to spread book science and the propagation of the values of Romanian culture. It was obvious, first of all, the lack of national schools, cultural societies, the press in the Romanian language and the national intelligentsia capable of participating in the process of national and cultural revival. Most cultured people, including the priesthood, were trained in Russian schools and institutions. Secondly, illiteracy was extremely high among the native population of the land. Also, due to the predominance of the village population, the majority engaged in agricultural work, which required great efforts, as well as peasant psychology, the process of cultural transformations encountered great difficulties. Following the analysis of these materials, the relevance and effort brought by the communities from Bessarabia to the creation and continuity of Romanian culture, through the preservation and valorisation of the Romanian cultural heritage. The experience of organizing cultural and educational activity accumulated over several decades in the Kingdom was taken over. The intellectuals who came from across the Prut, together with the Bessarabian defenders, took part in the establishment of the first institutions, societies and cultural circles, which contributed to the national rebirth, to the consolidation of the Romanian spiritual life.

Silvia CORLĂTEANU-GRANCIUC

*doctor în istorie, conferențiar universitar
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova*

Vizita mareșalului Pietro Badoglio în Basarabia în toamna anului 1926 și semnificația acesteia pentru relațiile româno-italiene

Vizita, în toamna anului 1926, a mareșalului italian Pietro Badoglio în Basarabia: la Chișinău, Soroca și Tighina, a reprezentat un episod din relațiile bilaterale dintre Italia și România. Totodată, această vizită a constituit un pas important în demersurile României față de Italia, în vederea urgentării ratificării Tratatului Basarabiei, semnat la Paris la 28 octombrie 1920 și a jucat un rol special în configurarea raporturilor româno-italiene în anii '20 ai secolului trecut.

Marshal Pietro Badoglio's visit to Bessarabia in the fall of 1926 and its significance for Romanian-Italian relations

The visit, in the autumn of 1926, of the Italian Marshal Pietro Badoglio to Bessarabia: to Chisinau, Soroca and Tighina, represented an episode in the bilateral relations between Italy and Romania. At the same time, this visit was an important step in Romania's efforts towards Italy, in order to expedite the ratification of the Treaty of Bessarabia, signed in Paris on October 28, 1920, and played a special role in the configuration of Romanian-Italian relations in the 20s of the last century.

Lidia PRISAC

*doctor în istorie, cercetător științific coordonator
Arhiva Științifică Centrală a Academiei de Științe a Moldovei*

Populația Chișinăului în perioada interbelică

Produsul epocii țariste, format într-un context politico-economic și social-cultural specific ca urmare a influențelor rusești, la începutul secolului XX, Chișinăul era orașul cu cei mai mulți locuitori ai provinciei, devenind în perioada interbelică, al doilea cel mai populat oraș din România întregită, după București. Cu referire la însemnătatea Chișinăului ca și pondere a populației și nu doar, Petre Cazacu făcea la 1921 următoarea descriere: „Orașul meu natal, al doilea în țară după numărul populației, și de trei ani [...] parte din România mărită, este încă puțin cunoscut și în țară și în lumea mare [...]”. Indubitabil, la finele primei conflagrații mondiale, Chișinăul era mai puțin cunoscut publicului, inclusiv sub aspectul cunoașterii stării demografice a lucrurilor.

The population of Chisinau in the interwar period

The product of the tsarist era, formed in a specific political-economic and social-cultural context as a result of Russian influences, at the beginning of the 20th century, Chisinau was the city with the most inhabitants of the province, becoming in the interwar period, the second most populated city from the whole of Romania, after Bucharest. With reference to the importance of Chisinau as a share of the population and not only, Petre Cazacu gave the following description in 1921: "My hometown, the second in the country in terms of population, and for three years [...] part of the enlarged Romania, is still a little known both in the country and in the wider world [...]". Undoubtedly, at the end of the first world conflagration, Chisinau was less known to the public, including from the aspect of knowing the demographic state of things.

Mircea BEJENAR

*doctorand
Universitatea de Stat din Moldova*

Originile anticomuniste, naționaliste, ale mediilor teologice românești interbelice, în documentele Ministerului de Interne

Articolul analizează originile naționalismului și anticomunismului propagat de mediile teologice românești din perioada interbelică, plecând de la antirusismul (rusofobia) societății românești, manifestat mai cu seamă după armistițiul de la San Stefano și Congresul de Pace de la Berlin (1878), deși Rusia garantase granițele României. Antirusismul societății românești a fost amplificat de pacea de la Brest Litovsk din martie 1918, precum și de bolșevizarea și acțiunile antiromânești ale armatei ruse din Moldova, apoi ale URSS față de România interbelică. Surse științifice: documente inedite din arhivele CNSAS din București, privind mediile studentești teologice naționaliste, unele cu simpatii legionare, de la Chișinău, Cernăuți și București.

Anti-communism and nationalist origins of interwar Romanian theological circles, according to new documents of Ministry of internal affairs

The article analyses the origins of nationalism and anti-communism that were spread by Romanian theological circles during the interwar period, starting with Romanian society's anti-Russianism (Russophobia), expressed in the society mostly after the San Stefano armistice and the Peace Congress of Berlin (1878), although Russia promised to respect Romanian's borders. In addition, Romanian society's anti-Russianism was amplified by Brest Litovsk Peace (1918), by the actions of Moldova's Bolshevik army, and of URSS towards interwar Romania. Scientific sources: unique documents from Bucharest CNSAS archives. The files contain information about the actions of nationalist Orthodox theology students from Chişinău, Cernăuți and Bucharest, some of them sympathetic towards Legionnaires.

Adrian PETCU

*doctorand, Universitatea de Stat din Moldova
Consilier (CNSAS)*

Consiliul Național pentru Studierea Arhivelor Securității

Ortodoxia basarabeană în timpul guvernării antonesciene (1941-1944)

După eliberarea Basarabiei de sub ocupația sovietică, ca și în cazul Bucovinei de nord, Conducătorul statului român a dispus o organizare aparte față de restul țării în scopul unei administrări mai eficiente a celor două provincii românești. Ion Antonescu s-a implicat profund inclusiv în organizarea bisericească, având în vedere inițiative precum: desființarea Mitropoliei Basarabiei și a Facultății de Teologie din Chişinău, recrutarea unui personal clerical cu zel misionar, alegerea altor episcopi sau ralierea autorităților ecleziastice la acțiunea statului de reformare administrativă, economică și socială a provinciei. Cât a reușit din toate acestea autoritățile antonesciene, este o întrebare la care vom încerca să găsim un răspuns prin expunerea noastră, bazată pe surse de arhive inedite și memorialistice și presa laică și bisericească din perioada respectivă, toate acestea într-o interpretare interdisciplinară în contextul epocii.

Bessarabian Orthodoxy during Antonescu's rule (1941-1944)

After the liberation of Bessarabia from Soviet occupation, as in the case of northern Bukovina, the Romanian head of state ordered a separate organization from the rest of the country for the purpose of a more efficient administration of the two Romanian provinces. Ion Antonescu was deeply involved in the church organization, considering initiatives such as: the abolition of the Metropolitan Church of Bessarabia and the Faculty of Theology in Chisinau, the recruitment of clerical staff with missionary zeal, the election of other bishops or the rally of ecclesiastical authorities to the action of administrative reform and social of the province. How much the Antonescu authorities succeeded in all this is a question to which we will try to find an answer through our exposition based on sources of unpublished and memorial archives and de secular and church press of that period, all in an interdisciplinary in the context epoch.

Tudor CIOBANU

*specialist principal
Direcția activități științifice și de cercetare a
Arhivei Naționale a Republicii Moldova*

Liliana ROTARU

*conferențiar universitar, doctor în istorie
Universitatea de Stat din Moldova*

Profesorul Nicolae Florov în rapoartele Chesturii Poliției Iași

Nicolae Florov (Florea), doctor în științe al Universității din Iași (1925), agrogeolog și specialist în științele solului de talie europeană, muzeograf, profesor universitar (1931) și om de cultură este născut la 19 decembrie 1876, în satul Cornești, județul Bălți în familia preotului Pavel Florov. După un directorat de aproape 10 ani la Muzeul Național de Istorie Naturală din Chișinău, Ministerul Instrucțiunii Publice al României decide să-l înlocuiască în vara anului 1931 pe Nicolae Florov cu Teodor Porucic, substituie, care a produs o avalanșă de nemulțumiri din partea noului director, materializate în note, informații și sesizări adresate poliției din Chișinău. Autorii au analizat aceste sesizări, conținute în dosarele Chesturii Poliției Iași, păstrate în Arhivele Naționale ale României și Arhiva Națională a Republicii Moldova, și au încercat să deslușească cauzele „supărărilor” instituționalizate ale lui Teodor Porucic și rolul lui Nicolae Florov în producerea lor.

Professor Nicolae Florov in the reports of the Iasi Police

Nicolae Florov (Florea), doctor of sciences from the University of Iași (1925), agrogeologist and soil science specialist of European stature, museographer, university professor (1931) and man of culture was born on December 19, 1876, in the village of Cornești, county Balti in the family of priest Pavel Florov. After a directorship of almost 10 years at the National Museum of Natural History in Chisinau, the Ministry of Public Instruction of Romania decides to replace Nicolae Florov with Teodor Porucic in the summer of 1931, a replacement, which produced an avalanche of dissatisfaction from the new director, materialized in notes, information and notifications addressed to the Chisinau police. The authors analyzed these notifications, contained in the files of the Iași Police Investigations, kept in the National Archives of Romania and the National Archives of the Republic of Moldova, and tried to unravel the causes of Teodor Porucic's institutionalized "upsets" and the role of Nicolae Florov in their production.

Secțiunea V

POLITICĂ ȘI CULTURĂ ÎN BASARABIA

Ion EREMIA

*doctor habilitat, profesor universitar
Facultatea de Stat din Moldova
Universitatea de Stat din Moldova*

Politica lingvistică a Imperiului Rus în Basarabia în primele două decenii de la anexare

După anexarea Basarabiei la Imperiul Rus (1812), în pofida declarațiilor țarului Alexandru I de a menține legile, obiceiurile și limba poporului băștinaș, aici începe un proces de rusificare treptată. Localnicii erau tratați ca niște străini, care urmează a fi civilizați, ceea ce însemna rusificarea lor. Înființarea școlilor lancasteriene a fost un pas important al țarismului, care a creat contextul necesar, adică acele condiții specifice, favorabile răspândirii științei de carte rusești în rândurile, în primul rând a tinerii generații, fără de care procesul dat, adică rusificarea lingvistică a populației, ar fi decurs înafara acestui context. Școala lancasteriană se include perfect în acea etapă de „căutare” a soluțiilor pentru rusificare lingvistică și nu trebuie să ne creăm careva iluzii referitoare la „autonomia” lingvistică oferită de țarism prin recunoașterea temporară, alături de limba rusă, a „limbii moldovenești”. Fără îndoială, școlile lancasteriene au fost, pentru acele timpuri, importante centre de iluminare, dar în primul rând ele au avut un caracter imperial. Personalitatea elevului se dedubla. Nu cred că el înțelegea în clasele primare, de ce acasă, în familie, în stradă, cu colegii, cu rudele vorbea în limba lui natală, iar la școală trebuia să învețe într-o limbă necunoscută lui. Anume această dedublare a personalității elevului era una din cauzele principale, care nu eficientiza procesul de însușire a limbii ruse. Inspectarea instituțiilor de învățământ a demonstrat însă că măsurile luate erau puțin efective, elevii cunoșteau foarte slab limba rusă și către mijlocul deceniului patru al secolului al XIX-lea nici pe departe nu au fost realizate planurile țarismului de rusificare a locuitorilor prin sistemul de învățământ.

The linguistic policy of the Russian Empire in Bessarabia in the first two decades after the annexation

After the annexation of Bessarabia to the Russian Empire (1812), despite the declarations of Tsar Alexander I to maintain the laws, customs and language of the native people, here begins a process of gradual Russification. The locals were treated like foreigners, to be civilized, which meant their Russification. The establishment of the Lancastrian schools was an important step of tsarism, which created the necessary context, those specific conditions, favorable to the spread of Russian book science among the young generation. The Lancastrian school is perfectly included in that stage of "searching" for solutions to linguistic Russification, and we must not create any illusions about the linguistic "autonomy" offered by tsarism through the temporary recognition, along with Russian, of the "Moldovan language." No doubt the Lancastrian schools were important centers of enlightenment at that time, but first and foremost they were imperial in nature. The student's personality doubles. I don't think he understood in primary school why he spoke his mother tongue at home, in the family, on the street, with colleagues, with relatives, and at school he had to learn a language unknown to him. It was this doubling of the student's personality that was one of the

main causes, which did not make the process of acquiring the Russian language more efficient. The inspection of the educational institutions showed that the measures taken were ineffective, the students knew very little Russian and by the middle of the fourth decade of the 19th century the plans of tsarism to Russify the inhabitants through the education system were far from being realized.

Valentin TOMULEȚ

*doctor habilitat, profesor universitar
Facultatea de Istorie și Filosofie
Universitatea de Stat din Moldova*

Basarabia la 1828: relații comerciale și negustori (Descrisă într-un memoriu prezentat instituțiilor imperiale ruse) (Partea a II-a)

Autorul, analizează o altă parte a memoriu din 1828, depozitat în Fondul Cancelaria guvernatorului Basarabia (ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1199, f. 1-69 verso), prezentat de instituțiile regionale administrației imperiale din Sankt Petersburg, după suprimarea autonomiei limitate și provizorii a Basarabiei, în baza Regulamentului din 29 februarie 1828. Memoriu, ce include mai multe tabele care descriu situația economică, social și confesională a Basarabiei la 1828, este însoțit de un comentariu destul de detaliat al tabelelor, care se aseamănă mai mult cu un raport, pe care instituțiile regionale l-au prezentat anual la Petersburg începând cu anul 1842 (la început datele cu referire la populație includeau informații pentru întreaga Basarabie, iar începând cu 1847 – pentru fiecare centru județean și județ aparte).

Memoriu include date privind cantitatea și valoarea mărfurilor importate de peste hotare prin vama Sculeni și posturile vamale Leova și Lipcani în anul 1827 și prin vama Noua Sulița și postul vamal Reni în anul 1828, care permit de a stabili cu care din țările europene Basarabia și Imperiul Rus întreținea relații comerciale etc.

Un interes deosebit prezintă compartimentele dedicate comerțului, cu specificarea comerțului interior și comerțului exterior, numărul porturilor maritime și al vaselor sosite și plecate cu mărfuri și valoarea mărfurilor transportate, numărul iarmaroacelor în orașe și ținuturi, numărul negustorilor și mici-burghezilor implicați în comerț, numărul vămilor și posturilor vamale, venitul obținut de la încasarea taxelor vamale, valoarea mărfurilor confiscate etc.

Destul de prețioase sunt comentariile detaliate (69 de file scrise pe ambele părți) cu referire la cele 10 tabele (în cazul dat cu referință la tabelul ce atestă comerțul), anexate la sfârșitul memoriului, ce ne oferă posibilitatea de a înțelege procesele care au avut loc în Basarabia în această perioadă de timp.

Bessarabia in 1828: commercial relations and merchants (Described in a memorandum presented to the Russian Imperial Institutions) (Part II)

The author analyzes another part of the memorandum from 1828, stored in the Fund of the Bessarabian Governor's Chancellery (ANRM, F. 2, inv. 1, d. 1199, f. 1-69 verso), presented by the regional institutions to the imperial administration in Saint Petersburg, after the suppression of the limited and provisional autonomy of Bessarabia, according to the Regulation of February 29, 1828. The memorandum, which includes several tables describing the economic, social and confessional situation of Bessarabia in 1828, is accompanied by a fairly detailed commentary of the spreadsheets, which look more like a report and were presented annually in Petersburg by the regional institutions starting in 1842 (in the beginning the population data included information

for the whole of Bessarabia, and starting from 1847 – for each separate county and its centre).

The memorandum includes data on the quantity and value of goods imported from abroad through the Sculeni customs and the Leova and Lipcani customs posts in 1827 and through the Noua Sulita and the Reni customs posts in 1828, which allow to find out with which of the European countries Bessarabia and Russian Empire maintained commercial relations etc.

Particularly interesting are the compartments dedicated to trade, with the specification of internal and foreign trade, the number of seaports and ships arriving and departing with goods and the value of goods transported, the number of merchants in cities and regions, the number of merchants and petty bourgeois involved in trade, the number customs and customs offices, the income obtained from the collection of customs duties, the value of confiscated goods, etc.

Quite precious are the detailed comments (69 pages written on both sides) about the 10 spreadsheets (in in this case the spreadsheets that showcased the trade the trade), attached at the end of the memorandum, which give us the opportunity to understand the processes that were taking place in Bessarabia during this time period.

Sergiu BOȚOLIN

asistent universitar

*Facultatea de Istorie și Filosofie
Universitatea de Stat din Moldova*

Sistemul imperial de privilegii nobiliare în Basarabia primei treimi a secolului al XIX-lea

Elita din Basarabia era atrasă de ideea de a face parte din nobilimea (dvoreanstvo) rusă inclusiv prin privilegiile pe care le aducea cu sine apartenența la această stare socială. Pe lângă beneficiile materiale pe care le putea genera statutul de nobil (dvorean) rus, trebuie să atragem atenția și asupra atributelor de ordin simbolic. Apartenența la o pretinsă cultură superioară celei locale determina schimbări de comportament, atitudini și percepții. Astfel, cei care râvneau la statutul de nobil rus au încercat să adopte uzanțele cuvenite în materie de stil de viață. Lupta pentru privilegiile materiale a condus spre sporirea gradului de dependență față de autoritățile imperiale, în același timp afectând coeziunea în cadrul comunității nobiliare locale.

The imperial system of noble privileges in Bessarabia in the first third of the 19th century

The Bessarabian elite was attracted by the idea of being part of the Russian nobility, including the privileges brought by the membership to this social status. Besides the material benefits that the status of a Russian noble could generate, we must also emphasize on its symbolic attributes. Belonging to a supposedly superior culture to the local one determined change in the behavior, attitudes and perceptions. Thus, in terms of lifestyle, those who aspired to the status of Russian nobility tried to adopt the proper practices and customs. The struggle for material privileges led to an increased dependence on the imperial authorities, at the same time affecting the cohesion within the local noble community.

Andrei EMILCIUC

*doctor în istorie, cercetător științific superior
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova*

Carantina de la Sulina – între politica sanitară și geopolitica Imperiului Rus (1836-1856)

Activizarea comerțului Principatelor Române pe calea Dunării, avea să creeze o breșă în sistemul sanitar gândit de oficialii ruși, prin constituirea cordonului sanitar-vamal de-a lungul hotarului dunărean al Principatelor Române, în timpul administrației ruse a acestora (1829-1834). Ca urmare, în anul 1836 s-a dispus ca pe malul stâng al brațului Sulina să fie instituită o stațiune de carantină, care urma să monitorizeze navele ce urcau pe Dunăre, pentru a preveni tentativele de eschivare de la respectarea măsurilor sanitare. Măsurile de control, însă, deseori depășeau anumite limite ale dreptului maritim internațional, fapt care a generat un adevărat conflict diplomatic internațional. Existau suspiciuni rezonabile că partea rusă folosea Sulina pentru a proteja portul Odessa, principala poartă a comerțului ei exterior, de concurența porturilor Galați și Brăila, dar și pentru a tempera expansiunea economică britanică în Principatele Române.

Soulina Quarantine – between the sanitary policy and the geopolitics of the Russian Empire (1836-1856)

The rise of the trade of the Romanian Principalities by way of the Danube, created a breach in the sanitary system conceived by the Russian officials, by establishing the sanitary-customs cordon along the Danube border of the Romanian Principalities, during their Russian administration (1829-1834). As therefore, in 1836 it was ordered that a quarantine station be established on the left bank of the Soulina branch, which was to monitor the ships entering the Danube, in order to prevent attempts to evade the observance of sanitary measures. The control actions, however, often exceeded certain limits of international maritime law, a fact that generated an international diplomatic conflict. There were reasonable suspicions that the Russian side was using Soulina to protect the port of Odesa, the main gate of its foreign trade, from the competition of the ports of Galati and Brăila, but also to temper the British economic expansion in the Romanian Principalities.

Anatolie LEȘCU

*doctor habilitat, conferențiar universitar
Academia Militară „Alexandru cel Bun”*

Destinul unui ofițer basarabean. Cazul colonelului Petru Bivol

Lucrarea este dedicată cercetării biografiei unui ofițer basarabean din perioada Primului Război Mondial – colonelul Petru Bivol. În pofida asimilării forțate de către autoritățile țariste a populației băștinașe din Basarabia și limitării artificiale la educație, la sfârșitul secolului al XIX-lea o parte din basarabeni, în pofida greutăților impuse, încercau să obține studii generale și superioare în diferite domenii de activitate, inclusiv și în domeniul militar. Unul din aceste persoane era și Petru Bivol, fiul unui preot din Orhei, care după studii la Seminarul Teologic din Chișinău a hotărât să lege soarta sa cu armată. Biografia sa este un exemplul unei cariere strălucite a unui moldovean, care prin participarea la Războiul ruso-japonez, Primul Război Mondial, a parcurs o frumoasă carieră militară, ajungând la gradul de colonel și comandant Regiment de

infanterie. A participat activ la formarea armatei regulate Republicii Democratice Moldovenești.

The fate of a Bessarabian officer. The case of Colonel Petru Bivol

The work is dedicated to researching the biography of a Bessarabian officer from the First World War period - Colonel Petru Bivol. Despite the forced assimilation of the native population of Bessarabia by the tsarist authorities and the artificial limitation to education, at the end of the 19th century some Bessarabians, despite the difficulties imposed, tried to obtain general and higher education in various fields of activity, including and in the military field. One of these people was Petru Bivol, the son of a priest from Orhei, who after studying at the Theological Seminary in Chisinau decided to link his fate with the army. His biography is an example of a brilliant career of a Moldovan, who by participating in the Russo-Japanese War, the First World War, had a beautiful military career, reaching the rank of colonel and infantry regiment commander. He actively participated in the formation of the regular army of the Moldavian Democratic Republic.

Artur LEȘCU

*doctor în istorie, lector universitar
Universitatea de Stat de Educație Fizică și Sport*

Lupta Direcției guberniale de jandarmi din Basarabia cu fenomenul contrabandei politice

Cercetarea de față reprezintă o încercare de a studia lupta Direcției guberniale a Corpului de Jandarmi din Basarabia cu fenomenul contrabandei revoluționare de la sfârșitul secolului al XIX-lea. Mișcarea social-politică din Imperiul Rus și în special în Basarabia, era în centrul preocupărilor a Corpului Independent de Jandarmi și Direcția regională. În perioada respectivă în Basarabia a devenit populară în rândul intelectualilor, destul de limitați din punct de vedere numeric, ideologia norodnicistă. Cercurile norodnicilor din străinătate, inclusiv și cele din România, se ocupau intens cu trecerea ilegală peste hotarele imperiului a literaturii revoluționare și pieselor de schimb pentru tipografiile clandestine. Una din regiuni, prin care era efectuată aceasta contrabandă cu caracter revoluționar era Basarabia, fenomen, împotriva căruia era mobilizată Direcția gubernială a Corpului de Jandarmi.

The struggle of the Bessarabian Gendarmerie Directorate with the phenomenon of political smuggling

The present research represents an attempt to study the struggle of the Bessarabian Gendarmerie Government Directorate with the phenomenon of revolutionary smuggling at the end of the 19th century. The social-political movement in the Russian Empire, and especially in Bessarabia, was at the centre of the concerns of the Independent Gendarmerie Corps and the regional Directorate. During that period in Bessarabia, the Norodnicist ideology became popular among the intellectuals, quite limited in terms of numbers. The circles of Norodniks abroad, including those in Romania, were intensely busy with the illegal passage of revolutionary literature and spare parts for clandestine printers across the borders of the empire. One of the regions through which this revolutionary contraband was carried out was Bessarabia, a phenomenon against which the Government Directorate of the Gendarmerie Corps was mobilized.

Igor CHIOSA

doctorand

Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova

Elena Alistar în dosarele jandarmeriei țariste.

Elena Alistar este o personalitate marcantă a istoriei românești din prima jumătate a secolului XX. Născută în Basarabia aflată sub ocupația țaristă, Elena Alistar s-a implicat activ în mișcarea de emancipare națională a românilor basarabeni, pentru activitățile sale fiind supusă persecuțiilor din partea autorităților ruse. În materialul prezentat, ne propunem să analizăm activitatea Elenei Alistar reflectată în dosarele jandarmeriei țariste, notele scrise de către agenții țariști, precum și alte date cuprinse în dosarul întocmit de către jandarmeria țaristă.

Elena Alistar in the tsarist gendarmerie files

Elena Alistar is a prominent personality of Romanian history from the first half of the 20th century. Born in Bessarabia under tsarist occupation, Elena Alistar was actively involved in the national emancipation movement of Bessarabian Romanians. For her activities she was subjected to persecution by the Russian authorities. In the material presented, we propose to analyze the activity of Elena Alistar reflected in the files of the tsarist gendarmerie, the notes written by the tsarist agents, as well as other data contained in the file prepared by the tsarist gendarmerie.

Adelina REVENCO

doctorand

Academia de Studii Economice Moldovei

Cercetări asupra populării sudului Moldovei în secolele XVI-XIX

Așezarea geografică favorabilă, determinată de condițiile climatice și formele de relief prielnice pentru trai și practicarea activităților agricole, dar și proximitatea râului Dunărea, a Marii Negre și regiunii Balcani au determinat interesul sporit al mai multor popoare asupra acestui teritoriu. În rezultat, un șir de evenimente istorice își lasă amprenta asupra populării sudului Moldovei în perioada secolului XVI-XIX care se răsfrâng atât asupra numărului, cât și a structurii populației până la etapa actuală. Actualmente sudul Moldovei reprezintă cea mai pestriță regiune din punct de vedere etnic, care se și confruntă cu probleme de integritate teritorială alimentate din exterior. Acest fapt impune studierea minuțioasă a istoricului populării teritoriului care este îngreunată de modificarea frecventă a granițelor statului, migrațiile frecvente, lipsa unor evidențe statistice ale populației axate pe unități teritorial administrative, accesul limitat la arhive, interpretarea eronată a datelor, dar și prezentarea tendențioasă a acestora de către unii cercetători.

Recherches sur la population du Sud de la Moldavie aux XVIe-XIXe siècles

La situation géographique favorable, déterminée par les conditions climatiques et les reliefs favorables à la vie et à la pratique d'activités agricoles, mais aussi la proximité du Danube, de la mer Noire et de la région des Balkans, ont déterminé l'intérêt accru de plusieurs peuples pour ce territoire. En conséquence, une série d'événements historiques ont laissé leur marque sur la population du Sud de la Moldavie au cours des XVIe-XIXe siècles, ce qui a reflété à la fois le nombre et la structure de la population

jusqu'à l'étape actuelle. Ainsi, le Sud de la Moldavie représente actuellement la région la plus diversifiée d'un point de vue ethnique, qui est également confrontée à des problèmes d'intégrité territoriale alimentés de l'extérieur. Ce fait nécessite une étude approfondie de l'histoire de la population du territoire, qui est entravée par les changements fréquents des frontières de l'État, les migrations fréquentes, le manque d'enregistrements statistiques de la population axés sur les unités administratives territoriales, l'accès limité aux archives, l'interprétation erronée des données, mais aussi leur présentation tendancieuse par certains chercheurs.

Viorel BOLDUMA

doctorand, lector universitar

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă” din Chișinău

Emigrarea populației din orașul Chișinău în Extremul Orient la începutul secolului XX

Din momentul anexării Basarabiei la Imperiul Rus, în 1812, interesul pentru istoria provinciei, constituie un subiect actual și necesar de cercetare. Problema emigrației populației din Basarabia în Caucaz, Crimeea, nordul Mării Negre și Extremul Orient/Siberia a fost elucidată sporadic în literatura de specialitate. Izvoarele confirmă că, până în anii '90 ai secolului al XIX-lea, direcția principală de emigrare a țăranilor a fost Crimeea și Caucaz, care geografic erau cele mai aproape de Basarabia. Odată cu adoptarea legii din 13 iulie 1889 Despre migrarea locuitorilor rurali și mici-burghezilor pe pământurile domeniiale, procesele migraționiste din Basarabia cresc atât în intensitate, cât și se diversifică geografic, în evidență ieșind Extremul Orient. Documentele depozitate în Oficiul gubernial din Basarabia (Fondul 329) al ANRM, reprezintă corespondența dintre autoritățile țariste/centrale și funcționarii locali din Basarabia cu privire la cererile de emigrare a țăranilor pe pământurile statului, din județele Basarabiei, inclusiv din județul Chișinău, în Extremul Orient, drept cauză principală fiind lipsa de teren agricol.

Emigration of the population from the city of Chisinau to the Far East at the beginning of the 20th century

Since the annexation of Bessarabia to the Russian Empire in 1812, the interest in the history of the province has been a current and necessary topic of research. The problem of emigration of the population from Bessarabia to the Caucasus, Crimea, the north of the Black Sea and the Far East/Siberia has been elucidated sporadically in the specialized literature. The sources confirm that, until the 90s of the 19th century, the main direction of peasant emigration was the Crimea and the Caucasus, which were geographically the closest to Bessarabia. With the adoption of the law of July 13, 1889 On the Migration of Rural Residents and Petty Bourgeois on Domain Lands, the migration processes in Bessarabia increased both in intensity and diversified geographically, with the Far East standing out the most. The documents stored in the Bessarabian Government Office (Fond 329) of ANRM, represent the correspondence between the tsarist/central authorities and local officials in Bessarabia regarding the requests for emigration of peasants to the state lands, from the counties of Bessarabia, including Chisinau County, in the Far East, the main cause being the lack of agricultural land.

Tudor CIOBANU

*specialist principal
Direcția activități științifice și de cercetare a
Arhivei Naționale a Republicii Moldova*

Eugen CERNENCHI

*cercetător științific
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova*

Teodor CANDU

*doctor în istorie, conferențiar universitar
Muzeul Național de Etnografie și Istorie Naturală din Chișinău*

Catagrafia fiscală a locuitorilor din Chișinău din anul 1818 – izvor de cercetare a demografiei urbane

Îndată după anexarea Basarabiei populația locală a fost scutită temporar de plata birului. După expirarea termenului de scutire stabilit prin rescriptul imperial din anul 1812, în anul 1817, autoritățile imperiale ruse au decis reintroducerea acestui impozit către stat. În consecință autoritățile locale au întreprins măsuri de trecere în revistă a contribuabililor. În Chișinău, centrul administrativ al regiunii Basarabia, asemenea împuterniciri i-au fost atribuite polițmaistrului orașului. Împreună cu reprezentanții Dumei, starostii celor 4 sectoare ale orașului, capii comunităților etnice și a împuterniciților Guvernului provizoriu al Basarabiei au fost întocmite listele respective. Tabelele au fost prezentate pe parcursul anului 1818. Ele cuprindeau separat locuitorii fiecărui sector al urbei, informația fiind clasificată conform principiul etno-confesional.

Izvorul respectiv este cunoscut mediului academic, fiind utilizat la scrierea studiilor de istorie socială. Totuși, până astăzi publicarea integrală a sa nu a fost realizată. Această sursă, alături de alte izvoare cu caracter statistic și de evidență a populației, servește drept punct de reper pentru reconstituirea istoriei orașului Chișinău la începutul secolului XIX.

Fiscal register of the inhabitants of Chisinau from 1818 - a source of research on urban demography

Immediately after the annexation of Bessarabia, the local population was temporarily exempted from paying the taxes. After the expiration of the exemption period established by the imperial rescript of 1812, in 1817, the Russian imperial authorities decided to reintroduce this tax. As a result, the local authorities have undertaken measures to review the taxpayers. In Chisinau, the administrative center of the Bessarabia region, similar powers were assigned to the city's police chief. Together with the representatives of the Duma, the elders of the 4 sectors of the city, the heads of the ethnic communities and the representatives of the Provisional Government of Bessarabia, the respective lists were drawn up. The tables were presented during the year 1818. They separately included the inhabitants of each sector of the city, the information being classified according to the ethno-confessional principle.

The respective source is known to the academic environment, being used in the writing of social history studies. However, until today its full publication has not been achieved. This source, together with other statistical and population record sources, serves as a reference point for the reconstruction of the history of the city of Chisinau at the beginning of the 19th century.

Primii creștini evanghelici români din Basarabia

Mișcările evanghelice au pătruns în Basarabia prin intermediul coloniștilor germani, molocanilor, ștundiștilor și baptiștilor refugiați din Rusia din cauza persecuțiilor. Ieremia Cioban din Bender este primul român care a îmbrățișat credința ștundiștilor pentru care a fost judecat, întemnițat și exilat în Caucaz. Molocanii nu au înregistrat convertiri din rândul românilor din Basarabia. Românii basarabeni care au lucrat sau și-au făcut studiile în Odessa s-au convertit în urma frecventării bisericii baptiste din acel oraș. În Soroca au venit misionari baptiști din Kiev care au înregistrat convertiri în rândul românilor din acea regiune. Credința baptistă a înregistrat cel mai mare număr de convertiți dintre românii basarabeni și azi a ajuns să fie a doua confesiune din țară înregistrând peste 32,500 de credincioși.

Fiscal register of the inhabitants of Chisinau from 1818 - a source of research on urban demography

Evangelical movements entered Bessarabia through German settlers, Molokans, Stundists and Baptists refugees from Russia due to persecution. Ieremia Cioban from Bender is the first Romanian who embraced the faith of the Stundists, for which he was tried, imprisoned and exiled to the Caucasus. The Molocans did not register conversions from among the Romanians of Bessarabia. The Bessarabian Romanians who worked or studied in Odessa converted after attending the Baptist church in that city. Baptist missionaries from Kyiv came to Soroca and registered conversions among the Romanians in that region. The Baptist faith registered the largest number of converts among Bessarabian Romanians and today it has become the second denomination in the country registering over 32,500 believers.

Secțiunea VI.

OFENSIVA SOVIETICĂ ȘI REZISTENȚA ANTICOMUNISTĂ

Anatol PETRENCU

doctor habilitat, profesor universitar

Facultatea de Istorie și Filosofie

Universitatea de Stat din Moldova

președinte al Asociației Istoricilor din Republica Moldova

Alexei Șciusev – contribuția la restabilirea Chișinăului

Alexei Șciusev (1873-1949), originar din Basarabia, a fost unul din cei mai cunoscuți arhitecți ai URSS. A. Șciusev a făcut studii la Academia de Arte din Sankt-Petersburg, în Italia și Franța. În perioada țaristă a reconstruit biserica din Ovruci și a fost autorul proiectelor mai multor biserici, ridicate în Poceaev, Moscova etc. În anii Puterii sovietice a contribuit la proiecte de sistematizare a Moscovei. Cea mai cunoscută opera a sa este Mausoleul lui V. Lenin. După cel de-al Doilea Război Mondial A. Șciusev s-a implicat în reconstruirea orașelor distruse: Istra, Novgorod, Kiev, Stalingrad. În 1947-1949 A. Șciusev „a elaborat planul general de reconstruire a orașului Chișinău” (R. Kurtț). Distinsul arhitect a elaborat planul de reconstruire a bulevardului central al orașului – Ștefan cel Mare și Sfânt (atunci – Lenin). Dar nu toate cele gândite de arhitect au fost traduse în viață (N. Iurcenko). Scopul comunicării este: pe baza presei timpului și documentelor existente în arhive și muzeul, ce-i poartă numele, să expunem concepția lui Șciusev referitoare la planul general de construire a Chișinăului, ce stil arhitectural a promovat, ce a reușit și ce nu a reușit să facă.

Alexei Sciusev – his contribution to the restoration of Chisinau

Alexei Sciusev (1873-1949), originally from Bessarabia, was one of the most famous architects of the USSR. A. Sciusev studied at the Academy of Arts in Saint-Petersburg, in Italy and France. During the tsarist period, he rebuilt the church in Ovruci and was the author of the projects of several churches, built in Poceaev, Moscow, etc. During the years of Soviet Power, he contributed to projects for the systematization of Moscow. His most famous work is the Mausoleum of V. Lenin. After the Second World War A. Shciusev got involved in the reconstruction of the destroyed cities: Istra, Novgorod, Kyiv, Stalingrad. In 1947-1949 A. Șciusev "developed the general plan for the reconstruction of the city of Chișinău" (R. Kurtț). The distinguished architect developed the plan for the reconstruction of the central boulevard of the city - Ștefan cel Mare y Sfânt (then - Lenin). But not everything the architect thought was translated into life (N. Iurcenko). The purpose of the communication is: on the basis of the media of the time and the existing documents in the archives and the museum, which bears his name, to expose Sciusev's conception regarding the general construction plan of Chisinau, what architectural style he promoted, what he succeeded and what he did not succeed to do.

Alexandru MALACENCO

*doctor în istorie, cercetător științific
Universitatea de Stat din Moldova*

De ce cekiștii sovietici veniți în RSSM învățau o limbă care nu există?

În articolul prezent cercetarea este focusată asupra investigării rolului și acțiunilor organelor sovietice de securitate (NKGB-MGB) în politica de deznaționalizare a populației autohtone a RSS Moldovenești, precum și contribuția acestor instituții în procesul construcției identitare și a cultivării acesteia. Cadrul cronologic care acoperă studiul nostru se referă la primii ani postbelici. Cercetarea este bazată pe documente declassificate din fosta arhivă KGB a RSS Moldovenești, actuala Arhivă a Serviciului de Informații și Securitate al Republicii Moldova. Astfel, având la bază materialele de arhivă consultate pentru elaborarea demersului științific propus am încercat să definim rolul NKGB-MGB, să reflectăm și să explicăm acțiunile realizate de cekiștii sovietici, precum și impactul acestora față de populația băștinașă a republicii unionale moldovenești, în contextul deznaționalizării și erodării sistematice a conștiinței naționale. În literatura de specialitate au fost publicate multiple lucrări științifice având ca obiect principal de studiu – construcția identitară și politica sovietică de deznaționalizare în RSS Moldovenească, dar în care elucidarea aportului NKGB-MGB în acest proces a rămas într-un con de umbră, fapt ce subliniază actualitatea și importanța studiului nostru.

Why did the Soviet Chekists who came to the MSSR were learning a language that does not exist?

In the present article, the research is focused on investigating the role and actions of the Soviet security bodies (NKGB-MGB) in the policy of denationalization of the autochthonous population of the Moldavian SSR, as well as the contribution of these institutions in the process of identity construction and its cultivation. The chronological frame our study covers refers to the first post-war years. The research is based on declassified documents from the former KGB archive of the Moldavian SSR, the current Archive of the Intelligence and Security Service of the Republic of Moldova. Thus, relying on archival materials consulted in the elaboration of the proposed scientific paper, we aimed to define the role of the NKGB-MGB, to reflect and explain the actions carried out by the Soviet Chekists, as well as their impact on the native population of the Moldavian SSR, in the context of denationalization and systematic erosion of national consciousness. Multiple scientific works have been published in the specialized literature, having as main object of study - the construction of identity and the Soviet policy of denationalization in the Moldavian SSR, but which leaved in a shadow cone the elucidation of the NKGB-MGB contribution in this process, a fact that underlines the timeliness and importance of our study.

Ruslan ȘEVCENCO

*doctor în istorie, director adjunct la
Institutul de Politici Eficiente*

Controlul asupra serviciilor mass-media în RSSM (anii 1960-1980)

Supravegherea asupra serviciilor mass-media în republică în perioada examinată purta un caracter atotcuprinzător. Se schimbau doar scopurile, înaintate de autoritățile republicii. Până a doua jumătate a anilor 1960 accent se făcea pe diferite "greșeli"

ideologice, comise de servicii mass-media, înțelegerea incorectă a intențiilor regimului. Spre sfârșitul anilor 1960 mai multă atenție se acorda luptei cu "abaterile" "naționaliste", prooccidentale și proromânești de "linia partidului, cerințele de a "riposta" încercărilor României și a Occidentului de a pune la îndoială politica șovină a regimului sovietic și chiar să critice bazele sistemului sovietic. După 1980-1981 pe prim plan se înaintează măsurile contra-propagandistice, organizate de către regim pentru a contracara propaganda occidentală și impunerea serviciilor mass-media să susțină acest curs al autorităților sovietice.

The control over mass media in RSSM (1960s-1980s)

The supervision over mass media services in the republic during the examined period had an all-encompassing character. Only the goals, forwarded by the republic's authorities, were changing. Until the second half of the 1960s, the focus was on various ideological "mistakes", committed by mass media services, the incorrect understanding of the regime's intentions. Towards the end of the 1960s, more attention was paid to the fight against the "nationalist", pro-Western and pro-Romanian "deviations" from the "party line, the demands to "fight back" the attempts of Romania and the West to question the chauvinist policy of the Soviet regime and even to criticize the foundations of the Soviet system. After 1980-1981, counter-propaganda measures, organized by the regime to counter Western propaganda and the imposition of media services to support this course of the Soviet authorities, came to the fore.

Marius TĂRÎȚĂ

*doctor în istorie, cercetător științific superior
Institutul de istorie al Universității de Stat din Moldova*

Starea de spirit a populației din RSS Moldovenească reflectată în „discuțiile” privind noua Constituție (1978)

În 6-11 aprilie 1978 în sute de colective din RSS Moldovenească au fost organizate discuții dirijate privind textul noii Constituții. Unii organizatori au raportat mai detaliat și au inclus opiniile critice care au apărut (cu precădere în Chișinău), în timp ce alții s-au limitat la a raporta doar impresii mai puțin polemice. Aceste rapoarte au fost remise secției de organizare a lucrului de partid, sectorul informație. Multe opinii vizau îmbunătățirea condițiilor de trai (inclusiv infrastructurii urbane). De asemenea erau cerute înlesniri pentru mamele cu copii mici și recunoașterea stagiului colhoznicilor care își schimbau domeniul de activitate. Un bun barometru îl constituie inscripțiile anonime de pe buletinele de vot din martie 1979. Au fost semnalate multiple inscripții privind incompetența unor deputați ai poporului și reprezentanților puterii publice locale.

The mood of the population of the Moldavian SSR reflected in the "discussions" regarding the new Constitution (1978)

On 6-11 April 1978 in several organizations of Moldavian SSR was discussed, under Party control, the issue of the new Constitution. Some organizers have written detailed reports and included also pluralist opinions (especially in Chisinau). Others included only standard opinions. All of them were submitted to the Party activity organizing section. Several opinions referred to the life conditions (including urban utilities). Also, some asked for bonuses for mothers with little kids and the recognition of the work experience of those who left the Collective farms for another sphere. A good

term of comparison with these opinions are the anonymous notes on voting bulletins in March 1979. Some criticized the lack of managerial abilities of the deputies and local civil servants.

István BANDI

*doctorand, cercetător științific
Arhiva Istorică a Serviciilor Secrete din Ungaria*

Analiza activității contraspionajului românesc împotriva infiltrării sovietice în perioada „epocii de aur”

Una dintre cele mai semnificative manifestări politice ale distanțării de Uniunea Sovietică și formării dictaturii național-comuniste românești a fost, fără îndoială, declarația de independență publicată de Partidul Muncitorilor Români în ședința plenară din aprilie 1964, care a oficializat independența României față de Uniunea Sovietică, iar acest lucru a fost confirmat de faptul că conducerea partidului român s-a alăturat Chinei în conflict dintre Uniunea Sovietică și China. Noul curs național-comunist, pe lângă consecințele politice, economice și sociale, a avut un impact important asupra organizării și funcționării Securității. Următoarea etapă a luptei contraspionajului românesc împotriva serviciilor secrete sovietice a avut loc în septembrie 1971, când generalul-locotenent Ion Șerb a fost prins în flagrant delict de către ofițerii Direcției a IV-a, contrainformații militare. Valoarea profesională a acestui caz indică eficacitatea activităților de contraspionaj ale Securității, iar importanța operațiunii amintite devine mai pronunțată, analizând activitatea organelor contrainformative a dictaturii ceaușiste în '80. Unitatea independentă de contrainformații pentru țările socialiste înființată în 1978 avea menirea de a contracara acțiunile serviciilor secrete sovietice pe teritoriul României. Analiza surselor arhivistice specializate despre activitățile organelor de contrainformații românești împotriva infiltrării sovietice, ne va oferi detalii despre organizarea și funcționarea organului contrainformativ românesc, respectiv vom obține un răspuns privind intervenția puterilor străine în evenimentele revoluționare din 1989.

Analysis of Romanian counterintelligence activity against Soviet infiltration during the "golden age"

One of the most significant political manifestations of the distance from the Soviet Union and the formation of the Romanian National-Communist dictatorship was, without a doubt, the declaration of independence published by the Romanian Workers' Party in the plenary session of April 1964, which formalized Romania's independence from the Soviet Union, and this was confirmed by the fact that the leadership of the Romanian party joined China in the conflict between the Soviet Union and China. The new national-communist course, in addition to the political, economic and social consequences, had an important impact on the organization and functioning of the Securitate. The next stage of the Romanian counter-espionage fight against the Soviet secret services took place in September 1971, when Lieutenant General Ion Șerb was caught red-handed by the officers of the 4th Directorate, military counter-intelligence. The professional value of this case indicates the effectiveness of the counter-espionage activities of the Securitate, and the importance of the mentioned operation becomes more pronounced, analyzing the activity of the counter-intelligence bodies of the Ceausist dictatorship in the 1980s. The independent counter-intelligence unit for the socialist countries established in 1978 had the purpose of countering the actions of the Soviet secret services on the territory of Romania. The analysis of specialized archival

sources about the activities of Romanian counterintelligence bodies against Soviet infiltration will provide us with details about the organization and functioning of the Romanian counterintelligence body, respectively we will obtain an answer regarding the intervention of foreign powers in the revolutionary events of 1989.

Silviu MOLDOVAN

doctor în istorie, cercetător științific gradul I

Șef Serviciu Cercetare, Editare

Consiliul Național pentru Studiarea Arhivelor Securității

Centrul de Istorie și Civilizație Europeană al Academiei Române – Filiala Iași

Grupul de la Samarina: istoria unor patrioți aromâni

Atât în timpul Primului Război Mondial, cât și în cel de-al Doilea (în mod special în acesta), au existat tentative de edificare statală din partea unor comunități de aromâni balcanici. Aceștia au solicitat ajutorul țării-mamă, România. În preajma și după eliberarea Greciei de sub ocupația germano-italiană, liderii acestora (născuți în Samarina) s-au refugiat în România. Anchetele și urmărirea informativă individuală efectuată asupra acestora, de către Securitate, au dus la arhivarea unor documente extrem de interesante în legătură cu convingerile (foarte puternice) și acțiunile acestor oameni. Ele sunt relevante și pentru situația minorităților din Grecia, însă deschid și drumul unor ipoteze privind anumite complicități nemărturisite, pe care patrioții aromâni le-au avut, chiar în timpul regimului comunist.

The Samarina group: the history of Aromanian patriots

In the second world war, and even in the first world war, in some communities of Balkan Aromanians there were attempts to accomplish the idea of living in the same state all together. Those communities asked help from their Motherland, Romania. After the liberation of Greece from the German-Italian occupation, their leaders (born in Samarina) took refuge in Romania. The investigations made by Romanian Securitate regarding their lives and actions, led to the archiving of some extremely interesting documents who reflect the (very strong) beliefs and actions of these people. Those archives are also relevant in analyzing the situation of the minorities in Greece, but they also open the way to some hypotheses regarding certain unconfessed complicities, which the Aromanian patriots had, even during the communist regime.

Oleg URSA

doctorand

Universitatea de Stat din Moldova

Mărturii inedite din arhivele Portugaliei despre viața lui Carol al II-lea în exil

Regele Carol al II-lea a abdicat pe 6 septembrie 1940, iar pe 7 septembrie pleacă în exil, lăsându-i urmașului „grele sarcini ale domniei”. Itinerarul principal cuprinde: Iugoslavia, Italia, Franța, Spania, Portugalia, Cuba, Mexic și Brasilia, orașul Eștoril din Portugalia, fiind ultima destinație cu caracter lusitan. În istoriografie nu găsim cu exactitate o listă generală cu obiecte luate de regele României în exil, dar presa portugheză și spaniolă de pe atunci, a scris despre tablouri de valoare semnate de Rembrandt, colecție de timbre, fiind numit chiar de portughezii „Regele timbrelor”,

peste 150 de arme, 3 mașini de lux, colecție de obiecte din cultura chineză și câini. Din documentele depozitate în Arhiva Oliveiro Salazar, fondul 435, consultate în perioada septembrie-octombrie 2022, aflăm despre pașii regelui în dobândirea sau refuzuri de vize către SUA, Franța și susținere politico-diplomatică din partea lui Salazar. Iar din Arhiva Ministerului Culturii al Portugaliei, fondul 272, putem vedea lista obiectelor care au rămas din casa regelui Carol al II-lea, ulterior transmise drept moștenire prietenei de familie Elenei Lupescu – Monique Urdărianu. Aici, în orașul Eștoril, regele Carol al II-lea va duce o viață activă, plină de evenimente culturale în stil românesc-european, parțial în lux, alături de aleasa Maiestății Sale Elena Lupescu până la închinăciunea steagului pe 4 aprilie 1953.

Unpublished testimonies from the archives of Portugal about his life Charles II in exile

King Carol II abdicated on September 6, 1940, and on September 7 he went into exile, leaving the "heavy burdens of the reign" to his successor. The main itinerary includes: Yugoslavia, Italy, France, Spain, Portugal, Cuba, Mexico and Brasil, the city of Estoril in Portugal, being the last destination with a Lusitanian character. In historiography, we don't find an exact list of objects taken by the king of Romania in exile, but the Portuguese and Spanish press of that time wrote about valuable paintings signed by Rembrandt, stamp collection, over 150 struks, 3 luxury cars, collection of objects from Chinese culture and dogs. From the documents stored in the Oliveiro Salazar Archive, fund N^o435 we learn about the king's steps in acquiring or refusing visas to the US, France and political-diplomatic support from Salazar. Here, in the city of Estoril, King Carol II will lead an active life, full of cultural events in the Romanian-European style, partly in luxury, together with His Majesty's chosen Elena Lupescu until the "bowing of the flag" on April 4, 1953.

Ionuț I. ENACHE

*doctorand
Universitatea de Stat din Moldova*

Preoți închiși în anii regimului comunist în județul Olt și Romanați

Odată cu venirea la putere a lui Nicolae Ceaușescu la 21 august 1965, acesta a produs o serie de schimbări în ceea ce privește conducerea României. Nicolae Ceaușescu a profitat din plin de popularitatea sa atât în țară, cât și în străinătate. Prin venirea la putere, Președintele Republicii Socialiste România a dorit să producă o schimbare din toate punctele de vedere, o schimbare care să rămână în istorie. Această dorință absurdă și incontrollabilă a avut un efect deosebit de puternic asupra Bisericii, slujitorilor și credincioșilor ei. Din păcate, ura împotriva celor care l-au mărturisit pe Hristos și au iubit adevărul, s-a răspândit și la cei din Olt și județul Romanați.

Priests imprisoned during the years of the communist regime in Olt and Romanați counties

With the coming to power of Nicolae Ceaușescu on August 21, 1965, he produced a series of changes regarding Romania's leadership. Nicolae Ceaușescu took full advantage of his popularity both in the country and abroad. By coming to power, the President of the Socialist Republic of Romania wanted to produce a change from all points of view, a change that would remain in history. This absurd and uncontrollable desire had a particularly powerful effect on the Church, its ministers and believers.

Unfortunately, the hatred against those who professed Christ and loved the truth, also spread to those from Olt and Romanati County.

Iulian Viorel I. CĂLUGĂRU

*doctorand
Universitatea de Stat din Moldova*

Pan M. Vizirescu – scriitor și martir al neamului românesc

În paginile presei a fost ținut treaz spiritul de veghe a unei societăți față de cei ce au avut în mâinile lor pârghiile de conducere esențiale ale țării. Presa în România precomunistă a impus ca model articolul social-politic care nu reprezintă doar o expunere a faptelor, ci o atitudine clară, netă, lipsită de echivoc.

La 30 mai 1945 începea, la București, procesul ziariștilor acuzați de ocupația sovietică pentru crime de război și dezastru țării. Procesul era judecat de unul dintre așa numitele „tribunale ale poporului”. Aceste instanțe care eludau normele dreptului elementar și legislația României, aveau menirea de a condamna la ani grei de închisoare pe cei considerați indezirabili de către ocupația sovietică. Printre ziariștii inculpați în acest proces s-a numărat și scriitorul oltean Pan M. Vizirescu.

Imediat după 1990 s-a vorbit despre epoca începută la 23 august 1944 ca despre perioada ce a stat sub semnul „trădării intelectualilor”. Pan. M. Vizirescu rămâne un martir al neamului românesc. Scrierile acestuia sunt adresate generațiilor viitoare, memoriei acestora, ca o învățătură drept-stătătoare, fixată în coloane nesfârșite de lumini.

Pan M. Vizirescu – a writer and martyr of the Romanian nation

In the pages of the press, the vigilance spirit of a society was kept awake towards those who had in their hands the essential driving levers of the country. The press in pre-communist Romania imposed as a model the social-political article which does not represent only an exposition of the facts, but a clear, net, unequivocal attitude.

On May 30, 1945, the trial of journalists accused by the Soviet occupation of war crimes and disaster to the country began in Bucharest. The trial was judged by one of the so-called "people's tribunals". These courts, which circumvented the rules of elementary law and Romanian legislation, were meant to sentence those considered undesirable by the Soviet occupation to hard years in prison. Among the journalists indicted in this trial was the Oltenian writer Pan M. Vizirescu.

Immediately after 1990, the era that began on August 23, 1944 was talked about as the period marked by the "treason of the intellectuals". Pan. M. Vizirescu remains a martyr of the Romanian nation. His writings are addressed to future generations, to their memory, as an upright teaching, fixed in endless columns of lights.

Octavian MOȘIN

*conferențiar universitar, doctor în istorie și filosofie
Facultatea de Istorie și Filosofie
Universitatea de Stat din Moldova*

Propovăduirea credinței strămoșești și promovarea culturii românești în spațiul sovietic: cazul preotului Gheorghe Balica (1922-2007)

Numeroși slujitori, născuți în Basarabia interbelică, au propovăduit credința creștin-ortodoxă și au promovat cultura românească în parohiile încredințate în

perioada regimului sovietic. Anul acesta se împlinesc 100 de ani de la nașterea unui vrednic preot din nordul Republicii Moldova, protoiereul Gheorghe Balica.

Este slujitorul care a avut de pățimit pentru credință, fiind întemnițat în anul 1957 pentru promovarea tradițiilor creștine în regiunea Cernăuți. Mereu a scris și a predicat în limba română, a fost pasionat de poezie, în special de G. Coșbuc, a păstrat cărți de slujbă și literatură românească, slujind Domnului și păstorind credincioșii peste șase decenii.

Asserting the Ancestral Faith and Promoting Romanian Culture in the Soviet Space: the case of the Priest Gheorghe Balica (1922-2007)

Numerous servants, born in interwar Bessarabia, preached the Christian-Orthodox faith and promoted Romanian culture in the entrusted parishes during the Soviet regime. This year is marked by reaching 100 years since the birth of a worthy priest from the north of the Republic of Moldova - the Priest Gheorghe Balica.

He is the servant who suffered for his faith, being imprisoned in 1957 for promoting Christian traditions in the Chernivtsi region. He always wrote and preached in Romanian, being passionate about poetry, especially with G. Coșbuc works; he kept liturgical books and Romanian literature, serving the Lord and shepherding the faithful people for over six decades.

Secțiunea VII

ȘTIINȚĂ, CULTURĂ ȘI POLITICĂ: DE LA RSS MOLDOVENEASCĂ LA REPUBLICA MOLDOVA

Constantin MANOLACHE

*doctor habilitat, profesor universitar
Directorul Bibliotecii (Institut) „Andrei Lupan”
al Academiei de Științe a Moldovei*

Evoluția științelor biologice în RSS Moldovenească (1947-1991): sinteză cronologică

Instituționalizarea științelor biologice academice și universitare în RSS Moldovenească a început 75 de ani în urmă. Ele au evoluat în cadrul Sectorului de Botanică și Sectorului de Zoologie al Bazei Moldovenești a Academiei de Științe a URSS (1947), Facultății de Biologie a Universității de Stat din Chișinău (1947). După transformarea Bazei în Filiala Moldovenească a Academiei de Științe a URSS științele biologice s-au dezvoltat în componența Institutului de Biologie, Secției de Microbiologie, Grădinii Botanice. Odată cu fondarea Academiei de Științe a RSS Moldovenești (1961), au fost create noi instituții academice: Institutul de Zoologie, Institutul de Fiziologie și Biochimie a Plantelor, Secția de Genetică a Plantelor. Au fost fondate școli științifice în domeniul geneticii și ameliorării (acad. A. Covarschi), parazitologiei (acad. A. Spasski), hidrobiologiei (acad. M. Iaroșenco), ornitologiei (acad. I. Ganea), micologiei și fitopatologiei (acad. I. Popușoi), biologiei plantelor furajere (acad. M. Lupașcu), citoembriologiei (acad. A. Ciubotaru), fiziologiei stresului (acad. T. Furdui), biologiei celulare și tisulare vegetale (acad. B. Matienco) ș.a.

În raport sunt analizate rezultatele științifice obținute de instituțiile cu profil biologic din RSS Moldovenească în perioada 1947 – 1991 sub aspect cronologic.

Evolution of biological sciences in the Moldovan SSR (1947-1991): chronological synthesis

Institutionalization of academic and university biological sciences in the Moldovan SSR had started 75 years ago. They have been evolving within the Department of Botany and the Department of Zoology of the Moldovan Base of the USSR Academy of Sciences (1947), as well as the Faculty of Biology of Chisinau State University (1947). After the Base was transformed into the Moldovan Branch of the USSR Academy of Sciences, biological sciences were developing in the Institute of Biology, the Microbiology Section and the Botanical Gardens Institute. Once the Academy of Sciences of Moldovan SSR was established (1961), new academic institutions have been created: Institute of Zoology, Institute of Physiology and Biochemistry of Plants, Section of Plant Genetics. Scientific schools were founded in the field of genetics and melioration (academician A. Covarschi), parasitology (academician A. Spasski), hydrobiology (academician M. Iaroșenco), ornithology (academician I. Ganea), mycology and phytopathology (academician I. Popușoi), fodder plants biology (academician M. Lupașcu), cytoembryology (academician A. Ciubotaru), stress physiology (academician T. Furdui), cellular and vegetal tissue biology (academic. B. Matienco), etc.

In the report, the scientific results obtained by the institutions with biological profile in the Moldavian SSR during the years 1947-1991 are analyzed chronologically.

Semnificația „dezghețului hrușciovist” pentru istoria științei etnologice din RSSM

„Dezghețul hrușciovist” în URSS include perioada de la mijlocul anilor 50 până la mijlocul anilor 60 a secolului al XX-lea și s-a manifestat prin diminuarea dictaturii sovietice, inclusiv prin slăbirea cenzurii. Se părea că și în republicile unionale se crease premisele necesare pentru investigarea obiectivă a unor probleme de ordin istoric. Dar „dezghețul” a fost destul de superficial. În RSSM au fost publicate operele scriitorilor din secolul al XIX-lea (G. Asachi, C. Stamati, C. Negruzzi, V. Alecsandri, Al. Russo, M. Kogălniceanu, M. Eminescu etc.), dar cu precizarea că este vorba de scriitorii clasici moldoveni. Actualmente este acceptată ideea că în anii 50 moldoveni erau considerate acele persoane, care au fost născute în Moldova, până la Unirea din 1859, dar în 1960, în categoria acestora a fost inclus și G. Ibrăileanu, apreciat drept eminent critic literar moldovean, cu toate că acesta era născut la 23 mai 1871, în România.

În anul 1958 a fost organizat Institutul de istorie, care avea în componența sa și sectorul de arheologie și etnografie. Problema etnogenezei „poporului moldovenesc” urma să fie studiată de către arheologi și etnografi, care, de asemenea, trebuiau să investigheze culturile slave timpurii și vechi rusești de pe teritoriul Moldovei.

Termenul român, sintagma limba românească, erau evitate aproape totalmente. Într-un articol consacrat mitropolitului Varlaam se afirma că el a tipărit prima carte în „limba moldovenească”, cu toate că în originalul cărții tipărite este scris limba românească, titlul cărții este prezentat de autor drept Carte de învățătură, în pofida faptului că lucrarea se numește Carte românească de învățătură. Sugestiv este un articol consacrat înființării presei moldovenești prin fondarea de către Gh. Asachi în anul 1829 a Albinei românești. Autorul s-a oprit asupra termenului Albina, invocând o influență rusească, fiindcă și în Rusia au apărut periodice în care figura termenul Albina (пчела), dar termenul românească a rămas neexplicat. Această neglijare a atras atenția unor specialiști din Moscova, care acuzau autorii din RSSM că neglijau cuvântul român în studiile lor și chiar recurgeau la șiretlicul de a înlocui unele noțiuni cu altele, adică substituirea termenului român cu sintagma „popor moldovenesc”. Observațiile autorului sovietic erau absolut corecte, dar în RSSM, unde se lucra intens asupra „demonstrării” existenței „poporului moldovenesc”, deosebit de poporul român, ele nu aveau sorți de izbândă. În această problemă, „dezghețul hrușciovist” era totalmente limitat – specialiștii din RSSM trebuiau să „demonstreze” cu orice preț existența „poporului moldovenesc” și a „limbii moldovenești”, deosebite de poporul român și limba română.

Significance of the "Khrushchev Thaw" for the history of ethnological science in the MSSR

„Khrushchev Thaw” in the USSR covers the period from the mid-1950s to the mid-1960s and was manifested through the diminishing of the Soviet dictatorship, including the weakening of censorship. It seemed that even in the union republics the necessary premises were created for the objective investigation of some historical issues. But the "thaw" was pretty shallow. In the MSSR, the works of writers from the 19th century (G. Asachi, C. Stamati, C. Negruzzi, V. Alecsandri, Al. Russo, M. Kogălniceanu, M. Eminescu etc.) were published, specifying however that they were the classical writers from

Molodova. Currently, the idea is accepted that in the 1950s Moldovans were considered those people who were born in Moldova, until the Union of 1859, but in 1960, G. Ibrăileanu was also included in this category, appreciated as an eminent Moldovan literary critic, although he was born in Romania on May 23, 1871.

In 1958, the Institute of History was organized, which included the sector of archaeology and ethnography. The issue of ethnogenesis of the "Moldavian people" was to be studied by archaeologists and ethnographers, who also had to investigate the early Slavic and Old Russian cultures on the territory of Moldavia.

The notion Romanian, as well as the phrase Romanian language, were almost totally avoided. In the article devoted to Metropolitan Varlaam, it was stated that he printed the first book in Moldovan language, although it was originally written in Romanian, the author entitles the book as Teaching Book, despite the fact that this work is called Romanian Teaching Book. There is a remarkable article devoted to the establishment of Moldavian press through the founding by Gh. Asachi in 1829 of the Albina Românească (Romanian Bee) periodical. The author was focused on the term Albina (Bee), invoking the Russian influence, because in the periodicals appeared in Russia the term Albina (bee) was used, but the term Romanian remained unexplained. This neglect attracted the attention of some specialists from Moscow, who accused the authors from the MSSR of neglecting the word Romanian in their studies and even resorting to the trick of replacing some notions with others, i.e. replacing the term Romanian with the phrase "Moldovan people". The Soviet author's observations were absolutely correct, but in the MSSR, where the intense work was being done on "proving" the existence of the "Moldovan people", different from the Romanian people, they had no chance of success. In this respect, the "Khrushchev Thaw" was totally limited - the MSSR specialists had to "prove" at any cost the existence of the "Moldovan people" and "Moldovan language", distinct from the Romanian people and the Romanian language.

Demir DRAGNEV

*membru corespondent, profesor universitar
Institutul de Istorie al Universității de Stat din Moldova*

Ion Valer XENOFONTOV

*doctor în istorie, conferențiar universitar
Facultatea de Istorie și Filosofie
Universitatea de Stat din Moldova*

**Nikolai Mohov (1904-1983), fecior de culac,
„slujitor al cauzei partidului și poporului”**

Nikolai Mohov s-a născut la 26 noiembrie/9 decembrie 1904, în s. Mostovoe, ținutul Krasnodar, Imperiul Rus. Inițial, în autobiografie, la capitolul origine socială, nota că provine dintr-o „familie de țărani, iar tata pe lângă activitatea agricolă se îndeletnicea cu diferite activități industriale, uneori aplicând munca nămită”. La 3 februarie 1955, fiind forțat de anumite împrejurări, a făcut o adnotare la nota biografică în care a specificat faptul că tatăl acestuia ar fi deținut o moară de ulei la care erau angajați 3-5 lucrători. În autobiografia sa din 14 noiembrie 1971 nota: „tata a fost din mijlocași, apoi a devenit culac”. Această „pată” biografică îi va marca parcursul profesional, dar și forma de obediență vizavi de sistemul politic al timpului. De aceea, nu este întâmplător faptul că într-o caracteristică emisă de administrația Academiei de Științe a RSS Moldovenești se nota că este „Cinstit. Harnic. Cu o ținută morală

impecabilă. Slujitor al clauzei Partidului și poporului”. Biografia privată, dar și activitatea sa științifică este concludentă în acest sens.

**Nikolai Mohov (1904–1983), son of a kulak,
„servant of the cause of the party and the people”**

Nikolai Mohov was born on November 26/December 9, 1904, in the village of Mostovoe, Krasnodar Territory, Russian Empire. Initially, in his autobiography, in the chapter on social origin, he noted that he came from a peasant family, and my father, in addition to agricultural activity, engaged in various industrial activities, sometimes doing menial work”. On February 3, 1955, being forced by certain circumstances, he made an annotation to the biographical note in which he specified that his father owned an oil mill that employed 3-5 workers. In his autobiography of November 14, 1971, he noted: "my father was from the midfield, then he became a kulak". This biographical "stain" will mark his professional path, but also the form of obedience to the political system of the time. That is why it is no coincidence that in a characteristic issued by the administration of the Academy of Sciences of the Moldovan SSR it was noted that he is "Honest. Industrious. With impeccable morals. Servant of the Party and the people". His private biography, but also his scientific activity, is conclusive in this regard.

Mariana BULMAGA

*doctorand
Universitatea de Stat din Moldova*

**Problema constituirii Unității Teritoriale Administrative Găgăuze (UTAG)
în dialogul politic moldo-turc**

Primii ani ai independenței Republicii Moldova s-au caracterizat printr-un șir de provocări menite să probeze securitatea și integritatea noului stat. Separatismul găgăuz a fost una dintre aceste provocări. În demersurile sale de a soluționa pașnic și în termeni rezonabili problema separatismului găgăuz, Republica Moldova a dispus de suportul Republicii Turcia, stat care odată cu destrămarea URSS a reușit să-și valorifice patrimoniul istoric, asumându-și rolul "fratelui mai mare în lumea turcică". Încă de la primele manifestări ale separatismului găgăuz de pe teritoriul Republicii Moldova, partea turcă a respins ideea separării, îndemnând liderii de la Comrat să coopereze și să negocieze cu Chișinăul cererile și doleanțele lor. Iar odată ce s-a ajuns la formula unității teritoriale administrative, partea moldovenească s-a consultat cu partea turcă, de vreme ce și anterior a beneficiat de sprijinul acesteia. Partea turcă a insistat îndeosebi asupra păstrării în regiune a limbii, culturii și tradițiilor găgăuzilor. Mai mult decât atât, soluționarea problemei separatismului găgăuz în cheie pașnică și acordarea statutului special a inspirat discursul președintelui turc S. Demirel, pe care o menționa drept model de soluționare a mișcărilor separatiste.

**The issue of establishing the Autonomous Territorial Unit of Gagauzia
(ATUG) in the Moldovan-Turkish political dialogue**

The first years of the independence of the Republic of Moldova were marked by a series of challenges aimed to test the security and integrity of the new state. The gagauz separatism was one of these challenges. In its efforts to solve peacefully and in reasonable terms the problem of Gagauz separatism, Republic of Moldova had the support of Turkish Republic, a state that, with the collapse of the USSR, managed to

revaluate its historical heritage, assuming the role of the "big brother in the Turkic world ". From the first manifestations of Gagauz separatism the Turkish side rejected their idea of separation, urging the leaders of Comrat to cooperate and negotiate with Chisinau their demands and grievances. And once the formula of the administrative territorial unit was reached, the Moldovan side consulted with the Turkish side, since it had previously benefited of its support. The Turkish side especially insisted on preserving the language, culture and traditions of the Gagauz community in the region. Moreover, the peaceful resolution of the problem of Gagauz separatism and the granting of a special status inspired the speech of Turkish President S. Demirel, which he later mentioned as a model for solving a separatist movement.

Adrian ROȘCA

*doctorand
Universitatea de Stat din Moldova*

Etapa consolidării evoluției relațiilor Republica Moldova-UE din perspectiva Bruxellului , intervalul 1995-1998

Perioada 1995-1998, reprezintă practic a doua etapă de evoluție pe planul cooperării politice și economice dintre RM și UE. Respectivul interval este caracterizat prin faptul că pe parcursul acestor patru ani, urmau să se implementeze o serie de reforme de ordin economic și politic, ce indirect ar fi asigurat o mai mare eficiență din partea APC. Un alt element definitoriu al perioadei respectivă consta în faptul că UE monitoriza foarte atent ce se petrece în RM în câteva domenii: 1. Implementarea reformelor politice și economice, 2. Evoluția politicii interne a RM, 3. Conflictul transnistrean 4. Relațiile RM cu România și Federația Rusă 5. Evoluția economiei dar și a relațiilor comerciale ale noului stat. Astfel că avem șansa să analizăm nu doar cum au evoluat raporturile de ordin politic și economic între RM și UE, dar și cum vedea UE din exterior procesul de tranziție politică și economică a RM.

The stage of consolidation of the evolution of relations between the Republic of Moldova and the EU from the perspective of Brussels between 1995-1998

The period of 1995-1998 represents the second stage of evolution in terms of political and economic cooperation between the Republic of Moldova and the EU. This interval is characterized by the fact that over the course of these four years, a series of economic and political reforms were implemented, which would indirectly ensure greater efficiency on the part of the APC. Another defining element of the respective period was the fact that the EU monitored very closely what was happening in the Republic of Moldova in several areas: 1. The implementation of political and economic reforms, 2. The evolution of the internal politics of the Republic of Moldova, 3. The Transnistrian conflict 4. The relations between the Republic of Moldova and Romania and the Russian Federation 5. The evolution of the economy but also of the commercial relations of the new state. So, we have the chance to analyze not only how the political and economic relations between the Republic of Moldova and the EU have evolved, but also how the EU saw the political and economic transition process of the Republic of Moldova from the outside.

Repere istoriografice ale culturii fizice și sportului în RSS Moldovenească (1944–1991)

După reanexarea Basarabiei la URSS, în anul 1944, are loc o reorganizare a tuturor sferelor de activitate economică, socială, culturală, politică, ideologică. Aceste transformări au marcat în mod direct și domeniul culturii fizice și a sportului. Pregătirea eternului combatant sovietic ce urma să se confrunte cu adversarii „imperialiști” a generat utilizarea sportului în scopuri ideologic-propagandistice.

În cercetarea de față ne vom axa pe unele aspecte istoriografice ale culturii fizice și a sportului în Moldova sovietică pe parcursul anilor 1944–1991. În linii generale constatăm faptul că dacă multe domenii ale istoriei (în mod special cel politic, ideologic) au fost tratate generos în literatura de specialitate, atunci cultura fizică și sportul ar putea fi numită „copilul abandonat” al cercetării istorice.

În Moldova sovietică, abordarea culturii fizice și a sportului din perspectivă istorică a fost mai mult o preocupare a unor jurnaliști sportivi sau a unor sportivi preocupați de performanțele acestei activități nobile și dinamice. În profilul timpului, sportul a fost abordat ca o mare realizare a „poporului sovietic”, se punea accentul pe sportul de masă etc. (A. Safonov, S. Crasotchin, A. Maslovschi, A. Popov, A. Cresin). După proclamarea independenței de stat, are loc o schimbare a paradigmei interpretative. În lucrările științifice se scot în evidență sportivii de performanță (O. Țicu, B. Boguș, A. Prodan, I.V. Xenofontov), se abordează pe linie evolutivă fotbalul (B. Harcenko), echipe sportive de performanță (Vl. Țincler, Al. Popov), se studiază mișcarea olimpică (E. Josanu), se editează lucrări cu caracter enciclopedic (N. Ambrosi, P. Brădescu) ș.a.

Historiographical aspects of physical culture and sports in Moldavian SSR (1944–1991)

After the re-annexation of Basarabia to the USSR, in 1944, there was a reorganization of all spheres: economic, social, cultural, political, and ideological activity. These transformations also directly marked the field of physical culture and sports. The preparation of the eternal soviet fighter with the "imperialist" opponents, generated the use of sports for ideological propaganda purposes.

In this research, we will focus on some historiographical aspects of physical culture and sports in Soviet Moldova during the years 1944-1991. In general terms, we note the fact that if many fields of history (especially the political, and ideological) have been generously treated with specialized literature, then physical culture and sports could be called the "abandoned child" of historical research.

In Soviet Moldova, the approach to physical culture and sports, from a historical perspective, was more a concern of sports journalists or athletes who dealt with the performance of this noble and dynamic activity. Over the years, the sport was approached as a great achievement of the "Soviet people", especially the massive sport, etc. (A. Safonov, S. Crasotchin, A. Maslovschi, A. Popov, A. Cresin). After the proclamation of independence, there was a change in the interpretive paradigm. In most of the scientific documents, the performance of the athletes is highlighted (O. Țicu, B. Boguș, A. Prodan, I.V. Xenofontov), soccer is highly studied (B. Harcenko), the sports teams also (Vl. Țincler, Al. Popov), the Olympic movement is studied (E. Josanu), and some encyclopedic works are edited and promoted (N. Ambrosi, P. Brădescu), etc.

Daniela HADÎRCA-NASTAS

*doctorand, director-adjunct
Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi”*

Situația arhitecturii vernaculare în nucleul Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi”

Rezervația Cultural-Naturală „Orheiul Vechi” s-a distins nu doar prin cadrul natural, situri arheologice și schituri rupestre, dar și prin arhitectura vernaculară originală. Astăzi, în condițiile vexate ale timpului, Rezervația este printre puținele enclave de arhitectură vernaculară din spațiul basarabean – ca model istoric încă viu de tradiție și artă. Într-o perioadă în care urbanizarea s-a accelerat, arhitectura vernaculară a fost abandonată în favoarea standardizărilor tehnice moderne de construcție. În consecință, imaginea materialelor tradiționale este asociată cu sărăcia și arhaismul, aducând o devalorizare acestui tip de arhitectură, ceea ce a dus la o reducere considerabilă a numărului de construcții de acest fel, inclusiv în localitățile care fac parte din cadrul Rezervației Cultural-Naturale „Orheiul Vechi”.

The situation of vernacular architecture in the core of the "Orheiul Vechi" Cultural-Natural Reserve

The Cultural-Natural Reserve "Orheiul Vechi" is distinguished not only by the natural setting, archaeological sites and hermitages, but also by the original vernacular architecture. Today, in the complicated situation of our times, the Reserve is one of the few enclaves of vernacular architecture in the Bessarabian space - as an alive historical model of tradition and art. At a time when urbanization is accelerating, vernacular architecture was abandoned in favour of modern technical standardization of construction. Consequently, the image of traditional materials is associated with poverty and archaism, bringing a devaluation of this type of architecture, which has led to a considerable reduction in the number of such constructions, including in habitats that are part of the Cultural-Natural Reserve "Orheiul Vechi".

Victoria FONARI

*doctor în filologie, conferențiar universitar
Facultatea de Istorie și Filosofie
Universitatea de Stat din Moldova*

Scriitorii din perioada postbelică au trăit creația lui Ovidiu din optica exilului, a dorinței de a nu accepta inconveniența, de a depăși frontierele. Imediat în perioada anilor '50 în ipostaza de implementare a conceptului de *homo soveticus*, când nu se accepta nicio conexiune cu literatura română pentru a demonstra că există două limbi, se accepta doar traducerea. Dar și aceasta prin obligația imperiului URSS trebuia să fie făcută prin filiera limbii ruse. Nu se permitea, nu se accepta să fie tradusă o lucrare direct. În acest articol se analizează imaginea lui Ovidiu în creația lui George Meniuc, Aureliu Busuioc și amprentele Metamorfozelor lui Ovidiu la Emil Loteanu, Victor Teleucă, Arcadie Suceveanu ș.a. Metamorfozele lui Ovidiu au servit o posibilitate de a depăși perioada de fier a timpului omenirii. Miturile pe care le adună minuțios au determinat cunoașterea general umană fără o frică de a depăși limitele. Or, mitul nu are frontiere. Interpretarea lor a fost utilizată ca o modalitate de a rezista în fața stihiei imperiale. Mitul este un model de verticalitate, pe unda lui omul creator se descoperă și își găsește forțe de a se adânci în propria cunoaștere.

The impact of Ovid's image in post-war Romanian literature

The writers of the post-war period lived Ovidiu's creation from the perspective of exile, of the desire not to accept the inconvenience, to overcome the borders. Immediately in the period of the 50s in the hypothesis of implementing the concept of *homo soveticus*, when no connection with Romanian literature was accepted to prove that there are two languages, only the translation was accepted. But this too, due to the obligation of the USSR empire, had to be done through the Russian language. It was not allowed, it was not accepted to translate a work directly. This article analyzes the image of Ovid in the work of George Meniuc, Aureliu Busuioc and the traces of Ovid's *Metamorphoses* in Emil Loteanu, Victor Teleucă, Arcadie Suceveanu et al. Ovid's metamorphoses served as a possibility to overcome the iron age of mankind's time. The myths that he meticulously collects have determined the general human knowledge without a fear of going beyond the limits. However, the myth has no borders. Their interpretation was used as a way to resist the imperial element. The myth is a model of verticality, on its wave the creative man discovers himself and finds the strength to deepen his own knowledge.

Viorelia PEREBINOS

*doctorand
Universitatea de Stat din Moldova*

Funcționarea limbii române în instituțiile publice de învățământ superior din Republica Moldova

În a doua jumătate a anilor '80 problema națională se acutizează în RSSM, provocând mișcări naționale de amploare, care au transformat limba și cultura în simboluri ale identității naționale și le-a plasat în prim-planul revendicărilor sale.

Procesul de instituționalizare a limbii române și a grafiei latine a fost unul sinuos și de durată, încheiat la 31 august 1989, prin adoptarea de către Sovietul Suprem al RSSM de legislatura a XIII-a, a legilor cu privire la funcționarea limbilor.

Legislația lingvistică declara limba moldovenească „limbă de stat”, recunoștea identitatea lingvistică a limbii române și celei moldovenești și stipula revenirea limbii moldovenești la alfabetul latin. Adoptarea acestor legi a semnat o victorie parțială a mișcării de renaștere spirituală și națională în RSSM – revenirea la alfabetul latin și oficializarea limbii române.

Universitatea de Stat din Moldova a avut un rol important în realizarea programului complex privind aplicarea legislației lingvistice prin organizarea de conferințe, mese rotunde, emisiuni televizate și radiofonice, publicații în presă cu participarea profesorilor universitari.

Le fonctionnement de la langue roumaine dans les institutions publiques de l'enseignement supérieur de la République de Moldova

Dans la seconde moitié des années 80, le problème national s'aggrave dans RSSM provoquant des mouvements nationaux à grande échelle, qui ont transformé la langue et la culture dans les symboles de l'identité nationale et les plaça au premier plan de ses revendications.

Le processus d'institutionnalisation de la langue roumaine et de l'écriture latine a été difficile et durable, finalisé le 31 août 1989, par l'adoption par le Soviet Suprême de l'URSS de la 13e législature, des lois sur le fonctionnement des langues.

La législation linguistique déclare la langue moldave "langue d'État", reconnaît l'identité linguistique des langues roumaine et moldave et stipulait le retour de la langue moldave à l'alphabet latin. L'adoption de ces lois a marqué une victoire partielle du mouvement de réveil spirituel et national dans le RSSM - le retour à l'alphabet latin et l'officialisation de la langue roumaine.

L'Université d'État de Moldavie a joué un rôle important dans la réalisation du programme complexe concernant l'application de la législation linguistique en organisant des conférences, des tables rondes, des émissions de télévision et de radio, des publications dans la presse avec la participation de professeurs d'université.

Aurelia HANGANU

*profesor universitar, doctor habilitat
Facultatea de Litere
Universitatea de Stat din Moldova*

Un act al vremurilor – legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova

Schimbările aduse în societatea moldavă de adoptarea, la 31 august 1989, a scrierii cu alfabet latin a avut importanța ei covârșitoare în oficializarea funcționării limbii române în viitorul stat Republica Moldova (chiar și cu o denumire vicioasă), pe de o parte, iar pe de altă parte, a atras consecințe de varia nivel atunci când a fost vorba de implementarea ei ca atare.

O societate puternic diferențiată pe criteriul limbii vorbite (efect al politicii consecvente dusă de sovietici cu scopul de deznationalizare și control al băștinașilor) avea nevoie de reglementări, inclusiv concesive, care să asigure o coeziune societală și nu o dezbinare a poporului (nemaivorbind de interesele, dintotdeauna, a partizanilor diferitelor interese externe în controlul acestui teritoriu).

Faptul a dat țării noastre un document, și el, contradictoriu, care însă a funcționat timp de 30 de ani aproape fără modificări esențiale, cunoscând o redacție mai succintă abia în anul 2020, și ea discutabilă - LEGEA CU PRIVIRE LA FUNCȚIONAREA LIMBILOR VORBITE PE TERITORIUL REPUBLICII MOLDOVA. Ne-am propus în acest articol să analizăm documentul inițial și pe cel existent prin prisma utilizării noțiunilor de sociolingvistică și a efectelor pe care le-a presupus în editarea documentelor publice, a manualelor școlare, precum și în respectarea / promovarea adevărului științific despre limba română în Republica Moldova.

An act of the times - the law regarding the functioning of the languages spoken in the territory of the Republic of Moldova

The changes brought to Moldovan society by the adoption, on August 31, 1989, of writing with the Latin alphabet had its overwhelming importance in formalizing the functioning of the Romanian language in the future state Republic of Moldova (even with a vicious name), on the one hand, and on the other on the other hand, it attracted consequences of varying levels when it came to its implementation as such.

A strongly differentiated society based on the criterion of the spoken language (effect of the constant policy carried out by the Soviets with the aim of denationalization and control of the natives) needed regulations, including concessions, that would ensure societal cohesion and not a division of the people (not to mention the interests, always, of the partisans of various external interests in the control of this territory).

The fact gave our country a document, also contradictory, which, however, functioned for 30 years almost without essential changes, knowing a more succinct redaction only in 2020, which is also questionable. THE LAW REGARDING THE FUNCTIONING OF LANGUAGES SPOKEN IN THE TERRITORY OF THE REPUBLIC OF MOLDOVA In this article, we have proposed to analyze the original document and the existing one through the lens of the use of the notions of sociolinguistics and the effects it assumed in the editing of public documents, school textbooks, as well as in respecting / promoting the scientific truth about the Romanian language in the Republic of Moldova.